

seutukunta

asukas

valtuutettu

ehyt

maaseutu

oppiva

terve

Eurooppa

tasa-arvoinen

älykäs

Kansalaismielipide ja kunnat

Ilmapuntari 2009

POLEMIA

muukalainen

kaupunki

hallinto

ehjä

kansalainen

ihminen

yliopisto

tarmokas

kilpailukykyinen

kehitysalue

koulu

demokratia

Suomi

kunta

vanhus

kylä

identiteetti

talous

koti

koulutus

kuntalainen

maakunta

osallistuva

luova

asiakas

oppilas

valtio

Pohjois-Suomi

johtaja

Etelä-Suomi

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

Kansalaismielipide ja kunnat

Kansalaismielipide ja kunnat

Ilmapuntari 2009

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ
KAKS

KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT

Ilmapuntari 2009

Kunnallisalan kehittämissäätiön

Polemia-sarjan julkaisu nro 73

© Pole-Kuntatieto Oy

Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2009

ISBN 978-952-5801-08-8 (nid.)

ISBN 978-952-5801-09-5 (PDF)

ISSN 1235-6964

Sisällys

ESIPUHE 7

1 JOHDANTO 9

2 KUNTIEN TALOUS JA PALVELUTUOTANTO 11

2.1 Tarvitaanko taas säästöjä? 11

2.2 Mistä menoista kunnissa voitaisiin säästää? 12

2.2.1 Säästökohteiden nimeäminen 13

2.2.2 Arviointien muutokset ja väestöryhmittäiset erot 14

2.3 Miten taantumaa tulisi taltuttaa? 17

2.3.1 Eri toimien hyväksyttävyyys 17

2.3.2 Suhtautumismuutokset ja väestöryhmittäiset erot 19

2.4 Muut kehittämissuositukset ja kannanotot 22

2.4.1 Palvelut vain vähävaraisille? 22

2.4.2 Palvelut vs. verot 23

2.4.3 Julkinen vs. yksityinen palvelutuotanto 26

2.4.4 Maahanmuuttajiako hoitotyöhön? 29

2.5 Näkemykset kuntien tehtävistä 30

2.5.1 Mitkä palvelut ehdottomasti kuuluvat kunnan tehtäviin? 31

2.5.2 Mistä tehtäväalueista kunta voisi luopua? 32

2.6 Arvosanat kunnallisille palveluille 34

2.6.1 Yleiskuva arvosanoista 35

2.6.2 Arvosanojen väestöryhmittäinen vaihtelu 37

3 HUOLENAIHEET OMASSA KUNNASSA 39

3.1 Yleiskuva huolten kohdentumisesta 39

3.2 Väestöryhmittäiset huolestuneisuuserot 42

4	KUNNALLINEN ITSEHALLINTO, DEMOKRATIA JA PÄÄTÖKSENTEKO	44
4.1	Tarvitaanko kuntajärjestelmää ylipäätään?	44
4.2	Kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet	46
4.3	Luottamushenkilö- vai virkamiesvalta?	47
4.4	Kansanäänestysten käyttö	50

	KUVIOT	53
--	--------	----

Esipuhe

Taantumaa pukkaa. Se näkyy ja kuuluu kunnissakin. Säästövyötä kiristetään.

Tämän vuoden *Kansalaismielipide ja kunnat – Ilmapuntari 2009* antaa osviittaa, mistä pitäisi säästää ja miten. Kuntalaiset ja valtuutetut arvioivat, kenen pussilla pitäisi käydä ja kenelle etuja kohdentaa. Vaikka huolenaiheet ovat hieman ajassa muuttuneet, kuntademokratiasta halutaan pitää kiinni.

Tutkimuksen, kuten sarjan aiemmatkin osat, on Kunnallisalan kehittämissäätiön toimeksiannosta toteuttanut TNS Gallup Oy. Hankkeen suunnittelijana ja vastaavana johtajana on toiminut toimialajohtaja Juhani Pehkonen. Raportin tekstin ja grafiikan on laatinut erikoistutkija Pentti Kiljunen. Lämpimät kiitokset tekijöille!

Heinäkuussa 2009

Antti Mykkänen

Asiamies

KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö

1 Johdanto

Tässä raportissa esitetään keskeiset tulokset tutkimuksesta, jolla selvitettiin suomalaisten suhtautumista kunnallishallintoon. Kysymyksenasettelu on laaja ja kattaa useita teemakokonaisuuksia. Kunnallisen toiminnan kuvaa ja kehittämistarpeita hahmotetaan niin kunnallisen demokratian kuin palvelutuotannon ja taloudenkin näkökulmasta. Tutkimuksen erityisteemana on kuntien selviytyminen taloustaantumien kurimuksessa.

Raportti sisältää kaksi keskeistä vertailuasetelmaa. Kuntalaisten mielipiteitä verrataan kunnallisten vaikuttajien mielipiteisiin ja mitataan niiden välistä etäisyyttä. Toinen vertailuasetelma on ajallinen: mielipiteiden nykytilan ohella tutkimus kartoittaa suhtautumisessa tapahtuneita muutoksia. Vertailun tekevät mahdolliseksi aiempina vuosina kerätyt, kysymyksenasettelultaan pitkälti samansisältöiset aineistot. Raportti on tutkimussarjan kahdeksastoista. Aiemmin on julkaistu Ilmapuntarit vuosilta 1992–2006 ja 2008.

Tämänkertainen tutkimusaineisto koostuu kahdesta erillisestä osa-aineistosta. Perusaineistona on koko maan (pl. Ahvenanmaa) 15 vuotta täyttäneitä väestöä edustava 1 135 hengen aineisto. Se kerättiin henkilökohtaisina haastatteluina 20.3.–29.4.2009. Toinen, vertailuaineistona toimiva aineisto koostuu kunnanvaltuutetuista. Valtuutetut otettiin mukaan tutkimukseen sikäli ”vääränä” vuotena, että

ryhmän kantoja on aiemmin kartoitettu vain kuntavaalivuosina (2000, 2004 ja 2008). Menettely on kuitenkin kiintoisa ajatellen, että tällä kerralla kyse on valtuustokautensa alussa olevista henkilöistä, aiemmin sitä päättämässä olleista. Koska edelliset tiedot valtuutettujen näkemyksistä ovat vain vuoden takaa, asetelma tarjoaa myös mahdollisuuden havainnoida, miten uudet, syksyn 2008 kuntavaaleissa valitut valtuutetut eroavat näkemyksiltään edeltäjistään. Valtuutettuja edustava aineisto kerättiin kirjallisena kyselynä aikavälillä 2.4.–18.5.2009. Siihen kuuluu 809 vastaajaa (vastausprosentti 50,6 %).

Raportissa verbalisoidaan ja visualisoidaan tutkimuksen päätuloksia. Graafisten kuvioden osuus on suuri, koska tutkittavat asiat ovat konkreettisia ja kuvat selittävät pitkälti itse itseään. Aineiston laajuuden ja jo lähtökohtaisen moniulotteisuuden vuoksi kaikkia tuloksia ei ole mahdollista eikä järkevää kirjoittaa systemaattisesti ”auki”. Raportin tehtävänä on lähinnä jäsentää aineistoa ja johdattaa lukijaa diagrammien tarkasteluun ja omien havaintojen ja tulkintojen tekkoon.

2 Kuntien talous ja palvelutuotanto

Vaikka kuntatalous ehti jo pitkään kohentua viime vuosikymmenen kriisiajoista, sen tulevaisuutta varjostavat jälleen paksut pilvet. Äkillisesti ja ennakkovaroituksitta alkaneen taloustaantumana tuoma lisätaakka uhkaa painaa kunnat uudelleen kumaraan. Ongelmat eivät koske vain syrjäalueita ja kuntakentän perinteistä ”köyhälistöä”. Rapautuva rahoituspohja ja paisuvat palveluvaateet ovat muodostamassa ylikäymättömän yhtälön myös leveämpään elämään totuneissa kasvukeskuksissa. Enin osa kunnista on jo joutunut avaamaan kuluvalle vuodelle laatimansa budjetin. Tulevia kunnallisverotuksen korotuksia kaavaillaan liki kaikkialla.

2.1 Tarvitaanko taas säästöjä?

Tutkimuksen kannalta tilanne huokuu eräänlaista déjà vu -henkeä. Monet 1990-luvun alun raporttien silloista talouskurimusta koskelleet kysymykset ovat tulleet jälleen ajankohtaisiksi. Vähäistä muuteltua talouden vuoristorata on kuitenkin niiden muotoiluihin vaatinut. Suhdannekehitys kuvastuu hyvin kansalaisten kriisitietoisuutta luotaavan mittarin raportoinnista seurannan eri vaiheissa. 1990-luvun alkuvuosina tulosten otsikkona oli ”Tarvitaanko tervehdyttämistä?”.

Laman vähitellen taituttua muotona oli ”Tarvitaanko vielä tervehdyttämistä?”. Nyt kysymys saa lähtöruutuun palaamiseen viittaavan muodon ”Tarvitaanko taas säästöjä?”.

Kansalaiset vastaavat kysymykseen myöntävästi. Teesin ”Kunnallisiin palveluihin ja hallintoon kohdistettavat säästöt ovat jälleen tarpeellisia, jotta kuntien taloudellinen tilanne paranisi” hyväksyy seitsemän kymmenestä (71 %). Toista mieltä tohtii olla vain joka neljäs (25 %). Valtuutetut eivät pane vastaan, vaikka ovatkin hieman varauksellisempia (64 % / 33 %). Edustettavien ja edustajien periaatteellinen samanmielisyys säästötoimien tarpeellisuudesta tarjoaa luontevan lähtökohdan niiden toteuttamiselle. (Kuvio 1.)

Merkiksi kuntalaisten kriisitietoisuuden kasvusta – tai ainakin uskosta siihen, että jotain todellista taloudessa on tapahtumassa – voidaan tulkita kannanotoissa kolmen vuoden aikana tapahtunut muutos. Säästötoimia pidetään tarpeellisina nyt huomattavasti laajemmin kuin vuonna 2006, jolloin kysymyksellä kartoitettiin suhtautumista kuntatalouden silloin päätään nostamassa olleisiin kivistykseen. Kun huomioon otetaan myös vuoden 2002 vastaava mittaus, asennekehityksen todetaan olleen trendinomaisesti nouseva.

Väestön sisäiset suhtautumiserot ovat vähäisiä siten, ettei mitään toisinajattelijoiden ryhmää voida osoittaa. Yksituumaisuus ulottuu myös poliittiselle kentälle. Hieman keskimääräistä useammin säästöjen tarpeellisuutta tähdentävät kokoomuksen kannattajat, epäileväisimpiä ovat Vasemmistoliiton kannattajat.

2.2 Mistä menoista kunnissa voitaisiin säästää?

Vaikka säästöt saavat laajan periaatteellisen hyväksynnän, pulmaksi nousee, mistä ja millaisella välineellä kustannuksia kevennetään. Jos höylä on kovin krouvi, on vaarana, että se murjoo koko juuston. Yksi näkökulma problematiikkaan on määrittää niitä kunnan tehtäviä ja toimintoja, joista tiukassa taloudellisessa tilanteessa voitaisiin säästää. Kyse on tällöin lähinnä toimialoittaisesta vertailusta, ts. siitä, mikä

kunnan toiminnassa viime kädessä on tärkeää ja mikä vähemmän tärkeää. Kunnallisten päättäjien asema ei tällaisessa tilanteessa ole kadehdittava. Säästöjen aikaansaamista epäkiitollisempaa puuhaa on kaiketi vain niiden kohdentaminen. Julkinen keskustelu osoittaa, ettei oikeaa, tai ainakaan oikeutetuksi koettua leikkausta tiedetä tehdyn toistaiseksi missään.

2.2.1 SÄÄSTÖKOHTTEIDEN NIMEÄMINEN

Säästöjen kohdentamista koskeva kysymyssarja otettiin tutkimukseen mukaan kuuden vuoden tauon jälkeen. Vastajille lueteltiin joukko menokohteita ja tiedusteltiin, mistä menoista heidän mielestään voitaisiin säästää, jos kuntien on karsittava menojaan. Arviointi ei kohdentunut suoraan omaan kuntaan vaan kuntiin yleensä.

Siitä huolimatta, että arvioinnin lähtökohtana on säästämisen pakko, kansalaiset ovat kannanotoissaan melko kitsaita. Mistään kunnan menokohteesta ei haluttaisi suoralta kädeltä säästää ”paljon”. Venyvä määre ”jonkin verran” sen sijaan suostutaan liittämään verran laajasti jo moneen toimintoon. (Kuvio 2.)

Selvin vertailukriteeri kuviossa kuitenkin on ehdotonta torjuntaa ilmaiseva ”ei lainkaan” -osuus. Sen perusteella voidaan todeta, että kaikkein tiukimmin kuntalaiset pitävät kiinni tietyistä sosiaali-, terveys- ja koulutoimeen kuuluvista palveluista. Varjelluimpia ovat vanhustenhuolto (93 % ei säästäisi lainkaan), terveyskeskuspalvelut (89 %), lasten päivähoito (89 %) ja koulutoimi (87 %). Myös joukko-liikennepalvelut (78 %) ja toimeentulotuki (72 %) ovat näin arvioiden luovuttamattomia asioita suurelle enemmistölle. Lähinnä seuraava on ympäristönsuojelu, johon ei kajoaisi lainkaan kuusi kymmenestä (59 %).

Vähiten tärkeissä menokohteissa ei erotu selvää ykkösasiaa. Sel-laisiksi katsotaan kuitenkin ennen muuta kulttuuri (33 %), viher- ja virkistysalueiden kunnossapito (37 %) ja yritys-elämän tukeminen (36 %). Kääntäen luvut tarkoittavat, että kyseisistä toiminnoista olisi valmis karsimaan ainakin jonkin verran useampi kuin joka toinen.

Ensimmäisenä uhrattavasta asiasta kulttuurista säästäisi lähes kaksi kolmesta (65 %).

Kuntalaisten vs. valtuutettujen säästölistat

Valtuutettujen tartuntaote kunnan toiminnoista on jonkin verran löyhempi mutta kuitenkin merkittävän tiukka. Viimesijaisia säästökohteita myös valtuutetuille olisivat vanhustenhuolto (81 %) ja terveyskeskuspalvelut (74 %). Laajimpana valtuutettujen säästövalmius kohdistuu viher- ja virkistysalueisiin (70 % säästäisi ainakin jonkin verran), katujen kuntoon (70 %) ja kulttuuriin (68 %). (Kuvio 3.)

Myös muilta osin arvioitsijaryhmien kannat noudattavat pitkälti samaa logiikkaa. Kun ryhmien näkemykset rinnastetaan suoraan toisiinsa, valtuutetut todetaan lähes systemaattisesti kuntalaisia hieman ”raaemmiksi”. Näkyvimmit tämänsuuntaiset erot paikantuvat mm. koulutoimeen, lasten päivähoidon ja tiestöön. Käänteisenä ilmeneviä eroja ei ole. Yrityselämän ja asuntotuotannon tukemista sekä kuntahenkilöstön palkkoja ryhmät arvottavat käytännössä samalla tavoin. (Kuvio 4.)

Korostuseroista huolimatta kuntalaisten ja luottamushenkilöpäätäjien näkemyksiä voi pitää huomattavan yhdenmukaisina. Liki liikkuvan suurta ryhmien välinen harmonia on, mikäli mieleen palautetaan tutkimussarjan ne aiemmat osat, joissa kuntalaisten vertailuryhmänä toimivat kunnanjohtajat. Ryhmän säästövalmius oli ronskin railakasta. Kunnanjohtajille pyhiä asioita ei ollut löydettävissä – edes talouden normaalisuhdanteessa – juuri lainkaan.

2.2.2 ARVIOINTIEN MUUTOKSET JA VÄESTÖRYHMITTÄISET EROT

Kun tuloksia verrataan vuonna 2003 saatuihin tuloksiin (jolloin kysymyssarja viimeksi sisältyi tutkimukseen ja arvioitavat asiat olivat täsmälleen samat), havaitaan kuntalaisten säästövalmiuden muuttuneen kokonaisuutena vain melko vähän. Menokohteittaiset muutokset osoittautuvat myös erisuuntaisiksi, so. toisten toimintojen koh-

dalla säästämisvalmius on hieman kasvanut, toisten osalla hieman vähentynyt. (Kuvio 5 ja kuvio 5b, jossa muutokset esitetään pelkistetysti.)

Tutkimusajankohtien erilainen taloudellis-yhteiskunnallinen ilmapiiri huomioon ottaen suhtautumismuutoksia voi pitää ehkä yllättävänkin pieninä. Eroissa – ”vääränsuuntaisissakin” – voi kuitenkin nähdä asianmukaista reagointia muuttuviin oloihin. Esimerkiksi suurin muutos, vähentynyt valmius säästää toimeentulotuesta (–11 prosenttiyksikköä), kertonee ennemminkin kannanottojen aiempaa sosiaalisemmasta painotuksesta kuin jääräpäisestä halusta pitää kiinni kaikesta vanhasta. Taantuman ennakoidaan lisäävän toimeentulotuen tarvetta, joten se koetaan aiempaa vähemmän soveliaaksi säästökohteeksi.

Samantapainen tulkinta voitaneen liittää myös toiseksi suurimpaan muutokseen, joukkoliikennettä koskevan säästövalmiuden vähenemiseen (–9 prosenttiyksikköä). Menokohteita, joita koskeva säästövalmius on hieman aiempaa laajempaa, ovat lähinnä kirjasto-toimi (+7) ja katujen kunnostus ja katuvalaistus (+6).

Kun suhtautumismuutosten tarkastelu ulotetaan 1990-luvun alkuun, eteen avautuu paljonpuhuva näkymä. Säästövalmius väheni 1992–2003 systemaattisesti, joskin melko hitaasti taloudellisten suhdanteiden kohentumisen myötä. Pienistä askelista rakentui kuitenkin pitkä matka, ts. kokonaisuutos seurannan alusta on merkittävän suuri. Mikäli esimerkiksi otetaan ikuisesti ajankohtainen teema, terveyspalvelut, nähdään niistä säästämään valmiiden osuuden vähentyneen 39 %:sta (vuonna 1992) 11 %:iin vuonna 2003. Tasonlaskun huomataan tapahtuneen kunkin menokohteen osalla siinä määrin yhdenmukaisesti, että kunnan toimintojen keskinäinen ”uhraamisjärjestys” säilyi koko seurantajakson likimain samana. (Kuviot 6a ja 6b.)

Aikasarjatulosten tulkinnassa tulee ottaa huomioon, että kysymyksen merkitys on tavallaan muuttunut ajan myötä sitä mukaa kuin säästötoimia on käytännössä toteutettu. Säästöistä tulee lisäsäästöjä, joihin ei luonnollisesti olla yhtä valmiita kuin löysien poisottoon läh-

tötilanteessa. Laskevat trendit viestivät silti jonkinlaisesta pelastumiskokemuksesta. Sen, onko nyt rekisteröity trendien katkeaminen merkki asennekehityksen uudesta suunnasta, voi kertoa vain myöhempi tutkimus.

Väestöryhmittäiset erot säästökohteiden valinnassa

Kansalaisten säästökannanottoja yksityiskohtaisemmin eriteltäessä kohdataan ennemminkin konsensusta kuin kiistanalaisuutta. Miesten ja naisten valinnoissa ei ole kokonaisuutena juuri eroa. Ryhmien leikkauslistat muodostuvat käytännössä samansisältöisiksi.

Täpäristi säästöjen ykköskohteeksi äänestettyjen kulttuuripalvelujen kohdalla havaitaan verraten selvä ikäriippuvuus. Säästövalmius vaimenee asteittain iän kohotessa. Tämä heijastaa myös tuloksissa yleisempänä esiintyvää asennoitumistaipumusta. Vanhemmat henkilöt ovat vastahakoisempia säästämään useista muistakin palveluista kuin nuoret.

Koulutustason yhteydet säästämishalukkuuteen ovat vähäisiä lähes kauttaaltaan. Koulutetuimmat eivät osoita keskimäärin sen suurempaa tai vähäisempää säästövalmiutta kuin väestö keskimäärin. Kuntahenkilöstön palkkoihin koulutetut puuttuisivat kuitenkin harvemmin kuin vähemmän koulutetut.

Puoluekentällä vastahakoisimpia, tai varovaisimpia, säästäjiä ovat Vasemmistoliiton kannattajat. Ryhmä kajoaisi kunnan eri menokohteisiin keskimäärin vähemmän kuin muiden puolueiden edustajat. Erityistä himosäästäjien vastapoolia sille ei kuitenkaan voida osoittaa. Suurten porvarillisten puolueiden luvut ovat useimmissa tapauksissa verraten lähellä keskimääriästä. Yritysten tukemisesta keskustan ja kokoomuksen kannattajat pitäisivät kiinni vasemmistopuolueiden kannattajia useammin.

Tärkeää on huomata myös erojen puuttuminen. Vanhustenhuollon ja terveyskeskuspalvelujen asema piirtyy järkkymättömän samanlaiseksi riippumatta siitä, miltä väestöosalta asiaa kysytään. Kyseiset palvelut osoittautuvat yhteisen varjelen alaisiksi siten, ettei niiltä vähentäisi resursseja mikään ryhmä. (Kuvio 7.)

2.3 Miten taantumaa tulisi taltuttaa?

Kunnan toimialoja koskevan vertailun ohella tutkimuksessa selvitetiin suhtautumista konkreettisiin säästö- ja tehostamisratkaisuihin. Vastaajilta tiedusteltiin, mitkä palveluja, taloutta ja hallintoa koskevat toimet he hyväksyisivät omassa kunnassaan meneillään olevan talouden taantumun aikana.

Punnittavana oli seitsemäntoista menettelyä. Kysymys oli luonteeltaan nk. monivalintakysymys ja poikkesi tavanomaisista säästölistoista siinä, että käsiteltävät rahat oli korvamerkitty kahdella tapaa: sekä sen suhteen, mistä tai millä keinoin ne hankitaan että myös siltä osin, mihin ne käytetään. Lista ei kattanut systemaattisesti kaikkia tulolähteiden ja käyttökohteiden yhdistelmiä, vaan siihen oli poimittu eräitä julkisessa keskustelussa esitettyjä toimintamalleja.

2.3.1 ERI TOIMIEN HYVÄKSYTTÄVYYS

Kannanotot ovat kokonaisuutena melko varovaisia. Minkään toimen taakse ei suoralta kädeltä asetu suurta joukkoa. Tämä on sikäli luonnollista, että täysin kivuttomia tai muitakaan helppoheikkiratkaisuja ei kysymyksessä tarjota. Selvästi eniten hyväksyntää saa kunnallisveron korottaminen palvelujen turvaamiseksi (46 %). (Kuvio 8.)

Toiseksi hyväksytyin menettely on rakennus- ym. investointien karsiminen tai lykkääminen säästöjen aikaansaamiseksi (30 %). Lähinnä seuraavaksi kohoaa liki tasavahvoin luvuin neljän toimenpiteen joukko. Niistä hyväksytyin on uutta ajattelua tunnusteleva monisainen ehdotus kuntalaisten omatoimisuuden lisäämiseksi ("Lisätään ihmisten omatoimisuutta ja -vastuita palveluiden käytössä ja lähiomaisten hoitamisessa, jotta kuntien menot eivät kasvaisi ja peruspalvelut voitaisiin turvata"). Ajatuksen hyväksyvien osuutta (26 %) voi muun aiheeseen liittyvän tutkimustiedon valossa pitää pikemminkin suurena kuin pienenä. Perimmältään omavastuuideasta pilkistää arvokeskustelun perinteinen vedenjakaja, kysymys yksilön ja yhteisön vastuusta. Ihmisten erilainen suhtautuminen tähän synnyttää helpos-

ti syytöksiä niin kuntalaisten liiallisesta paapomisesta kuin heitteille jättämisestäkin. Suhtautumista omavastuun lisäämiseen käsitellään myös jäljempänä raportissa (luku 2.4.1).

Muut käytännössä samalle hyväksyttävyytasolle kohoavat toimenpiteet ovat kuntaliitokset ("Asuinkunta liitetään yhden tai useamman naapurikunnan kanssa yhteen talouden tilan parantamiseksi", 25 %), omaisuuden myynti ("Kunnan omaisuutta myydään aiempaa suuremmassa määrin kunnan taloudellisen tilan parantamiseksi", 23 %) sekä lainanotto ("Kunnan lainanottoa lisätään palvelujen turvaamiseksi ja työllisyyden parantamiseksi", 23 %).

Tuloskuvaajan puolivälin yläpuolelle sijoittuu myös ehdotus palveluiden maakuntatasoisesta organisoinnista ("Kunnan palveluita järjestetään maakuntatasolla kuntien yhteistyönä säästöjen aikaansaamiseksi ja palveluiden turvaamiseksi", 21 %). Jonkinlaiseen mediaaniasemaan – keinot, joita parempia ja huonompia katsotaan olevan yhtä paljon – sijoittuvat ulkoistaminen ("Kunnallisia palveluja ulkoistetaan/yksityistetään nykyistä enemmän palvelujen turvaamiseksi", 19 %) ja maksujen korotukset ("Käyttö-/palvelumaksuja/taksot korotetaan yleensä palvelujen saatavuuden turvaamiseksi", 18 %).

Vähiten hyväksyntää saavat erilaiset palveluita ja kuntahenkilöstön asemaa heikentävät toimet. Torjutuin on ajatus kunnan palvelujen laatutason laskemisesta peruspalveluiden turvaamiseksi (3 %). Ilmeisen innottoman vastaanoton saa myös esitys, jonka mukaan palveluja karsitaan tai vähennetään nykyisestä kunnan taloudellisen tilan parantamiseksi (9 %). Vaille vastakaikua jää niin ikään ehdotus, että henkilöstön palkkoja alennetaan tai työaikoja pidennetään säästöjen aikaansaamiseksi (7 %). Peukalot alaspäin kääntää myös ajatus kunnan palveluksessa olevan henkilöstön vähentämisestä irtisanomalla säästöjen aikaansaamiseksi (9 %). Selvästi hyväksytyin kuntahenkilöstöä koskeva toimi on se, että henkilöstöä lomautetaan tai lomarahoja vaihdetaan vapaaksi säästöjen aikaansaamiseksi (17 %). (Kuvio 8.)

Kuntalaisten vs. valtuutettujen arviot

Valtuutettujen keskuudessa toimien suotavuusjärjestys muodostuu pitkälti samanlaiseksi. Arvioitsijaryhmien välillä havaitaan kuitenkin mittava tasoero. Valtuutetuille kelpaavat verraten laajasti monet sellaisetkin toimet, joita kansalaiset karsastavat. Selvästi kannatetuin menettely myös valtuutettujen keskuudessa on kunnallisveron korottaminen (69 %). (Kuvio 9.)

Valtuutettujen listan kärkeen sijoittuvat myös palveluiden maakuntatasoinen organisointi (53 %) sekä kuntalaisten omavastuun/-toimisuuden lisääminen (50 %). Lähinnä seuraaviksi kohoavat investointien karsiminen/lykkääminen (45 %) sekä käyttö-/palvelumaksujen korottaminen (44 %). Viimesijaisina ratkaisuuina myös valtuutetut pitävät henkilöstön asemaan ja palveluiden laatuun puuttumista. Huonoin idea valtuutettujen mielestä on kuitenkin se, että kunta palkkaa enemmän ulkomaalaisia työntekijöitä palvelutehtäviin työvoimapulan ehkäisemiseksi (10 %). Toimi on myös ainoa, jota valtuutetut eivät kannata laajemmin kuin kuntalaiset.

Ryhmiä kannanottojen suora rinnastus tuo esille huomattavia eroja. Niistä suurimmat koskevat toimia, joissa kyse on maakuntatason yhteistyöstä (+32), käyttö- ja palvelumaksujen korottamisesta (+26), kuntalaisten omavastuun lisäämisestä (+24), verojen korottamisesta (+23) ja henkilöstön lomauttamisesta tai lomarahojen vaihtamisesta vapaiksi (+23). (Kuvio 10.)

2.3.2 SUHTAUTUMISMUUTOKSET JA VÄESTÖRYHMITÄISET EROT

Kysymyssarja sisältyi pitkälti samassa muodossa myös vuosien 2003 ja 2006 tutkimuksiin. Erona ovat ainoastaan toimenpide-ehdotuksiin tehdyt lisäykset (neljä uutta toimenpidettä) sekä arvioinnin aikajänteen määrittely. Nyt käytetyn määreen ”meneillään olevan taantuman aikana” tilalla aiemmissa mittauksissa vastaajilta kysyttiin, mitkä toimet he hyväksyisivät ”kuluvan vuosikymmenen aikana”. Vaikka muu-

tos tulee pitää mielessä eroja tulkittaessa, sen ei voida katsoa merkittävästi heikentävän tulosten vertailukelpoisuutta.

Suhteutettaessa nyt saadut tulokset aiempiin nähdään sekä pysyvyyttä että muutoksia. Vakaudesta kertoo se, että menettelyjen keskinäinen hyväksyttävyyjärjestys on pysynyt verraten samanlaisena eikä ehdotusten yhteenlaskettu ”kokonaissieto” (tulokuvaajan korkeus) liioin ole kasvanut. Säästötarvetta koskeissa yleisissä arvioissa edellä (ks. luku 2.1.) havaittu muutos ei täten heijastu suoraan konkreettisten keinojen käyttöä koskeviin arvioihin. (Kuvio 11.)

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei keinojen hyväksyttävyydessä olisi tapahtunut merkittäviäkin muutoksia. Niitä yksityiskohtaisemmin tarkasteltaessa havaitaan, että ykkössijaa jo molemmissa aiemmissa mittauksissa pitänyt veronkorotusratkaisu on lisännyt hyväksyttävyyttään edelleen. Trendinomaisen nousun myötä vaihtoehdon kaula muihin on kasvanut verraten suureksi. Samalla ulkoistamis- tai yksityistämistoimet ovat menettäneet asteittain hyväksyttävyyttään. Mikäli kyseiset ratkaisumallit nähdään jonkinlaisiksi toisensa ideologisiksi vastinpareiksi, taloustaantumana voidaan sanoa siirtäneen asenteiden painopistettä kilpailutaloudesta sosiaalivaltion suuntaan.

Myös lainanoton hyväksyttävyydessä havaitaan selvää kasvua edellisestä mittauksesta. Vaikka tämä sopii sinänsä hyvin ajan henkeen, muutoksen merkitystä himmentää asennekehityksen epäsystemaattisuus: vuonna 2003 lainanoton hyväksyminen oli lähes nykyisellä tasolla. Selvin alenema vuoden 2006 mittauksesta nähdään luottamushenkilöiden vähentämisen (”Luottamushenkilöorganisaatiota/-elimiä karsitaan säästöjen aikaansaamiseksi”) hyväksynnässä.

Kannanottojen yleistä pysyvyyttä kuvastaa se, että useiden arviointikohteiden luvut ovat säilyneet mittauksesta toiseen käytännössä samoina. Tällaisia ovat mm. investointien karsiminen, omaisuuden myyminen, kuntahenkilöstön vähentäminen, palkkojen alentaminen sekä palvelujen ja palveluverkoston harventaminen.

Väestöryhmittäiset erot toimien hyväksymisessä

Toimien hyväksyminen ei ole sanottavan sukupuolisidonnaista. Veroruuvin kiristys nousee niin naisten kuin miestenkin listan kärkeen. Miehet suhtautuvat hieman hyväksyvämmiin kuntaliitoksiin ja kuntahenkilöstön lomautuksiin. Naisten arvioinneissa puolestaan korostuvat omaisuuden myynti sekä investointien lykkääminen.

Hyväksytyin – vähiten vieroksuttu – menettely, kunnallisveron korotus palvelujen turvaamiseksi, saa verrattain vahvaa tukea kaikilta väestönosilta. Vääntö poliittisella kentälläkin on vaisua, ainakin totunnaisiin mielikuviiin nähden. Vasemmistopuolueet eivät suoraanaisesti erotu porvarillisista.

Palvelujen ulkoistaminen kustannustehokkuuden lisäämiseksi erottelee väestöryhmiä jonkin verran enemmän. Sosiaaliryhmittäin suurimmat luvut saadaan yrittäjiltä ja toimihenkilöiltä. Puoluekentällä kokoomuksen kannattajat erottuvat muista, mutta eivät kovin voimakkaasti.

Koska kuntalaisten arviota vaivaa jonkinlainen voipunut värittömyys, stimulaatiota tarkasteluhyhteyteen kannattaa hakea eri puolueilta edustavien valtuutettujen kantojen vertailusta. Tunnelma tiivistyykin heti, ja puolueet alkavat lunastaa julkiset imagonsa. Vero- ja lainavetoisia ratkaisuja suosivat etenkin vasemmistopuolueiden ja vihreiden valtuutetut kokoomuksen ja keskustan edustajien ollessa olennaisesti innottomampia.

Kokoomus kohoaa kärkeen paitsi ulkoistamisen myös palveluiden karsimisen ja palvelumaksujen korotuksen kannatuksessa. Vaikeimmin nieltäviä nämä toimet ovat Vasemmistoliiton valtuutetuille. Maa-kuntatason yhteistyön lisääminen saa verrattain laajan hyväksynnän kaikilta ryhmittä. Kuntalaisten omavastuun ja -toimisuuden lisääminen saa hyväksyntää etenkin keskustan ja kokoomuksen valtuutetuilta. (Kuvio 12.)

2.4 Muut kehittämisehdotukset ja kannanotot

Käsityksiä kunnallisista palveluista sekä niiden kehittämisestä ja kustannuksista luodattiin myös väittämämuotoisin seurantakysymyksin. Niiden tulokset sekä syventävät että selittävät kansalaisten ajattelutapaa.

2.4.1 PALVELUT VAIN VÄHÄVARAISILLE?

Pyrkimys kuntalaisten oman vastuun ja omatoimisuuden lisäämiseen (suhtautumisesta ks. luku 2.3.1.) on kuntakeskustelussa enenevästi esille tullut kehitysviisio. Useissa puheenvuoroissa tämänsuuntaista tulevaisuudenkuvaa on pidetty vääjäämättömänä. Eri taustaintressejä ja -ideologioita edustavat asiantuntijat ovat kuitenkin olleet – kuten kaikissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä – erimielisiä niin kyseisen kehityksen suotavuudesta kuin sen toteutumistodennäköisyydestäkin.

Kansalaisten tulevaisuudenkuvia tunnusteltiin teesillä ”Kuntapalveluiden määrän, saatavuuden ja laadun muutokset johtavat ihmisten omatoimisuuden lisääntymiseen, haluttiinpa sitä tai ei”. Vastausjakaumassa samanmielisyys (61 %) on huomattavasti suurempaa kuin erimielisyys (30 %). Tulevaisuudenkuvaa pidetään täten laajasti todennäköisenä, vaikkakaan ei välttämättä – mihin väittämän loppumäärekin viittaa – toivottavana. Valtuutettujen profetiat painottuvat samansuuntaisiksi, joskin varovaisemmiksi. (Kuvio 13.)

Ostavastuuseen suhtautumista koskevien tulosten tulkinnassa tulee huomata, että käsite on varmasti (kysymyksissä eri tavoin selitetyinäkin) kansalaisille toistaiseksi melko hämärä. Kaikille ei ehkä ole selvää, mitä kuntalaisille otettavaksi tarjottu suurempi vastuu tarkoittaa, tai ainakin asia ymmärretään eri tavoin. Skaala kaikei kattaa niin kalliimmat palveluista perittävät maksut, aktiivisemman omaehtoisen toiminnan oman ja läheisten hyvinvoinnin ylläpidossa ja pyrkimyksen olla maksimaalisesti hyödyntämättä kaikissa asioissa kunnan apua kuin omista elintavoistaan, kunnostaan ja terveydestään huolehtimi-

senkin. Mahdollisia ”vastaantulon” muotoja on monia. Tuskin moneenkaan mielessä kyse kuitenkaan on siitä, että kuntalaiset alkavat terveyskeskuksessa käynnin sijasta neuloa tikkejä toistensa otsiin.

Vastuun uusjakoa voidaan kaavailla myös toisella tavalla. Sen sijaan että lisätään vähän kaikkien vastuuta, vastuu voidaan säilyttää joillekin ja samalla ottaa pois toisilta. Kyse olisi tällöin siitä, että kuntapalvelut kohdistettaisiin vain vähävaraisille. Kunnan taakan tällaiseen kevennyskeinoon suhtaudutaan torjuvasti. Ehdotuksen ”Kunnalliset palvelut tulisi kohdistaa lähinnä vain niille kuntalaisille, joilla ei ole varaa yksityisiin palveluihin” torjuu useampi kuin kuusi kymmenestä (62 %, kuvio 14).

Hyväksyvällä kannalla on kuitenkin useampi kuin joka kolmas (36 %), joten jakaumaa ei voida pitää täystyrmäyksenä. Tuloksesta ei pidä tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Yhtäältä myönteisyys kumpuaa sosiaalisesta vastuuntunnosta – kunnalliset palvelut tulisi taata ainakin vähävaraisille. Kunnallisten palveluiden tasa-arvoperiaatetta ei näillä luvuilla horjuteta.

Lopunkin epäilyksen poistaa kannanotoissa yhdentoista vuoden aikana (väittäjä sisältyi viimeksi vuoden 1998 tutkimukseen) tapahtunut huomattava muutos. Ehdotukseen suhtautuminen on muuttunut varsin selvästi kielteisemmäksi. Jos kohta muutosta voi selittää talouden sukelluksella – kysymyksessä mainittuja ihmisiä, ”joilla ei ole varaa yksityisiin palveluihin”, saattaa pian olla nykyistä enemmän – muutoksen tulokinnassa on oltava maltillinen.

Valtuutetut eivät halua rajata palveluja vain huonompiosaisille senkään vertaa kuin kuntalaiset. Vain noin joka kuudes (16 %) kannattaa, useampi kuin neljä viidestä (83 %) vastustaa. Ehdotus ei vetoa minkään puolueen valtuutettuihin.

2.4.2 PALVELUT VS. VEROT

Säästötoimien hyväksyttävyyttä koskeva tarkastelu toi jo edellä esille veroihin, palveluihin ja niiden keskinäiseen suhteeseen liittyviä kannanottoja. Täydentävää tietoa saadaan aihealuetta koskevien seuran-

takysymysten tuloksista. Niissä vastaaja joutui katsomaan myös kukkaroonsa. Kaikkea hyvää ei päässyt lisäämään ilman hintalappua. Kunnalta saatava hyvä suhteutettiin sen veroina perittävään hintaan.

Tämä näkyy myös kannanotoissa, ainakin ensi katsomalta. Väite ”Palvelut kunnissa ovat paisuneet yli kansalaisten maksukyvyyn” vaka-voittaa monien mielet. Väitteen allekirjoittaa lähes yhtä moni (46 %) kuin sen torjuu (51 %). Vertailu edelliseen, kahdeksan vuoden takaiseen tulokseen (mittari oli viimeksi mukana vuonna 2001) ei osoita suoranaista muutosta, joskin hyväksynnän todetaan pikemminkin kasvaneen kuin vähentyneen. (Kuvio 15.)

Koska väitteeseen sisältyy myös kriisitietoisuusosio, se tulee ottaa huomioon muiden aihealueen mittareiden mukana tehtäessä päätelmiä asenneilmaston reagoineista muuttuviin talouden suhdanteisiin. Kuten edellä signaali jää tältäkin osin heikoksi. Kannanottojen muuttumattomuutta voi tosin yrittää selittää semanttisesti sillä, että tuskin monikaan kokee ongelmaksi palveluiden paljoutta sinänsä, vaan niiden tuottamisesta aiheutuvien kustannusten paisumisen (minkä taustalla taas on monentyypisiä tekijöitä).

Paisumisteesi jakaa joka tapauksessa näkyvästi myös valtuutettujen kantoja. Epäusko sen paikkansapitävyyteen on kuitenkin jonkin verran suurempaa (40 % hyväksyy, 56 % torjuu) kuin kuntalaisilla. Puolueittaisen vaihtelun ääripäitä edustavat tavanomaiseen tapaan kokoomuksen (52 % pitää totena) ja Vasemmistoliiton (25 %) valtuutetut.

Maksukyvyyn koettelu ei kuitenkaan suuremmin hillitse palveluiden haluamista. Niin paljon kuin veroja voitotellaankin, se ei saa suomalaisia kääntämään selkäänsä kunnallisille palveluille. Yli kolmen neljäsosan (78 %) mielestä ”kunnan tarjoamiin palveluihin ja niiden tasoon verrattuna kunnallisverotus ei ole maassamme mitenkään kohtuuttoman korkeata”. Toista mieltä tohtii olla vain noin joka viides (19 %). (Kuvio 16.)

Jakauma on kiintoisa aikana, jolloin kunnat ovat joukkoliikkeenomaisesti ilmoittaneet aikovansa nostaa veroprosenttejaan. Kenties

selvästi tunnistettavaa kipurajaa ei olekaan. Lisää kantavuutta tulos saa, kun se suhteutetaan aiempiin. Verot vastaan palvelut -kauppaa pitää käypänä selvästi useampi kuin vuonna 2006, jolloin kysymys viimeksi sisältyi tutkimukseen. Nyt saatu tulos on koko seuranta-ajan veronmaksumyönteisin.

Valtuutettujen – jotka kyseisessä kaupanteossa toimivat tavallaan myös myyjän asemassa – näkemykset osoittautuvat lähes tarkasti samanlaisiksi kuin kuntalaisten. Neljä viidestä (79 %) hyväksyy, viidenes (19 %) ei. Myös valtuutettujen keskuudessa hyväksyvä asennoituminen on yleistynyt. Ryhmän sisäinen vaihteluväli jää suhteellisen vähäiseksi (kokoomuksen valtuutetut 70 % – vihreiden valtuutetut 86 %).

Kuntalaisten kantojen lähempi erittely kertoo, että ajattelutapa läpäisee koko väestön. Selvä enemmistö kaikissa ryhmissä katsoo kauppaehdot kohtuullisiksi, ts. hinnan olevan käypä sillä saatavaan vastikkeeseen nähden. Edes poliittinen kanta ei erottele merkittävästi näkemyksiä. Kannanottoja tulkittaessa tulee huomata, että ne osoittavat kyllä, että paljolla rahalla saa paljon, mutta eivät kerro, haluaisiko joku mahdollisesti saada ja maksaa vähemmän.

Maksoi mitä maksoi -ajattelu saa myös muita ilmenemismuotoja. Testattaessa kansalaisten halua ”ilmaisten” kunnallisten palveluiden käyttämiseen päädytään ensi katsomalta hätkähdyttävään tulokseen. Kolme neljästä (74 %) yhtyy näkemykseen, jonka mukaan ”kansalaisilla tulee olla oikeus ilmaisiin tai lähes ilmaisiin kunnallisiin peruspalveluihin riippumatta siitä, mitä palveluiden tuottaminen tulee maksamaan”. Tämän kaikkia talousmiehiä pöyristyttävän argumentin torjuu vain noin joka neljäs (26 %). (Kuvio 17.)

Vertailu edelliseen, vuonna 2006 saatuun tulokseen ei kerro merkittävästä asennemuutoksesta. Ilmaisten palveluiden kaipuu on pysynyt kuuden viime mittauksen ajan miltei muuttumattomana. Kokonaisuutena aikasarja heijastaa paljolti samanlaista asennekehitystä kuin muutkin aihealueen indikaattorit. Kuluvan ja edellisen vuosikymmenen luvut erottuvat selvästi toisistaan. Talouden uusin suhdannekäänne ei näy ainakaan vielä kannanotoissa.

Valtuutetuilta kyseinen hinnasta viis -vaade saa selvästi vähemmän ymmärtämystä. Silti ajatuksen hyväksyviä (45 %) on lähes saman verran kuin sen torjuvia (54 %). Tutkimussarjan aiemmat osat mieliin palauttaen tuloksen avulla voidaan hahmottaa luottamushenkilöjohdon ja virkamiesjohdon asenne-eroa. Kunnanjohtajista ilmaisuusvaateen tyrmäsi yhdeksän kymmenestä (viimeisin tieto vuodelta 2006).

Jotta tuloksista välittyvä kansalaismielipide ei kuulostaisi kovin kevytmieliseltä, sen tulkinassa tulee ottaa huomioon kysymyksessä käytetyt käsitteet. Kantaa otetaan peruspalveluiden maksuttomuuteen, ei kaikkeen siihen, mitä kunta keksii asukkailleen tarjota. Toisin sanoen myönteinen vastaus edellyttää vähimmillään ainoastaan näkemystä, että välttämättömät palvelut tulee hinnoitella siten, että ne ovat kaikkien ulottuvilla. Ilmaisuu tähdentää myös oikeutta palveluihin, mikä osaltaan vaikuttanee kannanottoja myönteistävasti.

Tutkimussarjan perinteinen veroasenteiden seurantamittari ("On parempi korottaa kunnallisveroa kuin karsia kunnallisia palveluita") ei sisällynyt tämänkertaiseen tutkimukseen.

2.4.3 JULKINEN VS. YKSITYINEN PALVELUTUOTANTO

Suhtautumista markkinoiden rooliin kuntien palvelutuotannossa selvitettiin edellä raportoidun säästötoimien hyväksyttävyyttä koskevan kysymyssarjan (luku 2.3.) ohella myös erilliskysymyksin. Niiden osuus jätettiin suppeammaksi kuin viime Ilmapuntarissa (2008), jossa teemaa juurittiin yksityiskohtaisemmin.

Kuten tunnettua, kysymys yksityistämisestä kunnallisen toiminnan kehittämiskeinona on kirvoittanut maassamme kiivasta mielipiteenvaihtoa jo pitkään. Näin on tapahtunut jopa riippumatta siitä, mitä käsitteellä on tarkoitettu. Termeille ulkoistaminen ja yksityistäminen on annettu sama sisältö. Käsitteiden hämäryyden vuoksi skaala on kattanut mielikuvat joittenkin palvelujen alihankintaostoista aina palvelujen totaaliseen alasajoon saakka. Yksityiseen toimeliaisuuteen tukeutuvien "hyvinvointimarkkinoiden" ideaa on aiempien mittauksen mukaan vierastettu siinäkin tapauksessa, että palvelutarjontaa ei muut-

tuisi. Osalle väestöä samatkaan palvelut eivät kelpaa, jos ne tuottaa väärä taho.

Tähän liittyvä uusi väittäjä, ”On yhdentekevää, tuotetaanko kunnalliset palvelut kunnan itsensä vai yksityisten yritysten toimesta, kunhan vain kuntalaiset saavat tarvitsemansa palvelut”, antaa asiasta verraten kaksijakoisen kuvan. Näkemyksen hyväksyviä (54 %) on kuitenkin enemmän kuin sen kiistäviä (45 %), mikä viittaa jonkinlaiseen ennakkoluulottomuuteen ja muutosvalmiuteen. Tulkinnessa tulee huomata, että lausuma tavallaan lupaa hyvän lopputuloksen palveluiden tuottajasta riippumatta. Monet markkinoita mörkönä pitävät kaiketi epäilevät nimenomaan sitä, etteivät kuntalaiset – ainakaan kaikki – saa palveluita samalla tavoin kuin julkisesti tuotettuina. (Kuvio 18.)

Väestöryhmittäisistä kannoista löydetään eroja, mutta ne eivät ole yleisesti ottaen suuria. Vahvin vastakohtaisuus paikantuu – sinänsä luonnollisesti – poliittiselle kentälle. Kokoomuksen kannattajien enemmistö pitää palveluiden tuottajaa yhdentekevänä, Vasemmistoliiton kannattajien enemmistö ei. Sukupuolen, iän ja koulutustason yhteydet ovat vähäisiä. Sosiaaliryhmistä yritysten roolia puoltavat (ymmärrettävästi) eniten yrittäjät, epäilevimpiä ovat eläkeläiset.

Kysymys jakaa vahvasti myös valtuutettuja. Ryhmän kannat osoittautuvat astetta epäilevämmiksi kuin kuntalaisten. Vajaa puolet (46 %) pitää palvelutuottajaa yhdentekevänä, hieman yli puolet (53 %) ei. Ero selittänee lähinnä valtuutettujen poliittinen herkkävainuisuus. Kuntalaisista suuri osa kaiketi ajattelee asiaa pelkkänä praktisena valintana, valtuutetuista yksityiseen panokseen epäluuloisesti suhtautuva osa – ennen muuta vasemmistopuolueiden edustajat – haistaa sinänsä hyvältä kuulostavassa tarjouksessa palaneen käryä.

Tähän viittaa esimerkiksi SDP:n edustajien erilainen asennoituminen vertailtavissa aineistoissa. Kansalaisaineistossa puolueen kannattajien näkemykset ovat suhteellisen sallivia poikkeamatta olennaisesti koko väestön keskiarvosta. Valtuutettujen joukossa taas SDP:n edustajat osoittautuvat ilmeisen markkinakriittisiksi. Ero voidaan

luonnollisesti tulkita myös heikoksi mielipide-edustavuudeksi: puolueen valtuutetut eivät edusta kovin hyvin äänestäjiensä ajattelua.

Aiempien raporttien mukaan kansalaisten ulkoistamis- ja yksityistämisasenteilla on kaksi keskeistä perustetta. Puoltava näkökulma on perustunut käsityksiin yksityisen panoksen palvelutuotannon kustannustehokkuutta lisäävästä vaikutuksesta. Hyväksyntää on hillinnyt ennen muuta huoli toimenpiteen sosiaalisista seurauksista.

Tämä tulee esille myös nyt. Kolme neljästä (76 %) arvioi, että ”mikäli kunnalliset palvelut yksityistettäisiin, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi”. Noin joka viides (21 %) ei näe tällaista uhkaa. Vaikka turvattomuusväitteeseen yhtyviä on nyt selvästi enemmän kuin vuotta aiemmin, muutoksen tulokinnassa tulee olla varovainen. Näin siksi, että kysymyksen muoto poikkeaa jonkin verran viimevuotisesta. Koska nyt käytetty muoto on sävyiltään ”kovempi” (terminä on yksityistäminen, ei ulkoistaminen), voidaan ajatella, että ero on omiaan lisäämään väitteen hyväksyntää. (Kuvio 19.)

Kuitenkin jos asennekehitystä arvioidaan vain niiden tutkimusvuosien osalta, joina kysymys on ollut tarkasti samassa muodossa kuin nyt (vuodet 1992–2002; ks. kuviossa oleva viite, jossa on selvitetty kaikki kysymyksessä seuranta-aikana tapahtuneet muutokset), trendistä piirtyy edelleen asteittain nouseva, ts. usko yksityistämistoimien sosiaalisiin haittavaikutuksiin on tutkimus tutkimukselta lisääntynyt. Tarkasteluyhteydessä on paikallaan palauttaa mieliin myös edellä esitetyt tulokset, joiden mukaan ulkoistamis- tai yksityistämistoimet ovat menettäneet hyväksyttävyyttään (luku 2.3.2).

Huoli yksityistämisen turvattomuutta lisäävästä vaikutuksesta on verrattain laajaa kaikissa väestöryhmissä. Teesi saa huomionarvoista hyväksyntää myös ryhmissä, joissa yksityisen palvelutuotannon rooliin muutoin suhtaudutaan myönteisesti (esimerkiksi kokoomuksen kannattajista niukka enemmistö yhtyy väitteeseen). Nuorimmat eivät säiky kyseisiä hankkeita samassa määrin kuin heitä vanhemmat ikäryhmät.

Valtuutettujen kannat ovat jälleen hyvin samankaltaisia kuin kuntalaisten. Turvattomuusväitteen hyväksyy useampi kuin seitsemän

kymmenestä (72 %, eri mieltä on 26 %). Myös valtuutettujen keskuudessa väite hyväksytään aiempaa yleisemmin. Muutokseen pätee kuitenkin sama varaus tulkinnassa kuin kuntalaisten kantojen muutokseen. Vakuuttuneimpia yksityistämistoimien turmiollisuudesta ovat vasemmistopuolueiden ja vihreiden valtuutetut. Epäuskoisimpia ovat kokoomuksen valtuutetut.

2.4.4 MAAHANMUUTTAJIAKO HOITOTYÖHÖN?

Aineistoon sisältyi myös kaksi vierastyövoimaan suhtautumista luotaavaa mittaria. Julkisen keskustelumme kestoteemoihin kuuluva asia on ajankohtaistunut viime aikoina uudenlaisten, lähinnä kansalaistalolta lähteneiden avoimesti maahanmuuttokriittisten puheenvuorojen myötä. Kun poliittiset puolueet eivät onnistuneet osoittamaan näitä puheenvuoroja sopimattomiksi, ne alkoivat myönteillä esille nousutta argumentaatiota pyrkien hyödyntämään siihen sisältyvää kannaspotentiaalia.

Väite ”Iäkkäät pitkäaikaistyöttömät pitäisi päästää eläkkeelle ja palkata enemmän maahanmuuttajia tekemään palvelu- ja hoitotyötä” herättää kansalaisissa enemmän kielteisiä (59 %) kuin myönteisiä (38 %) reaktioita. Vaikka väitteessä punnitaan samanaikaisesti kahta asiaa, pääasiallisen asennekomponentin voi katsoa olevan jälkiosassa eli vierastyövoimaan suhtautumisessa. (Kuvio 20.)

Tulkintatavasta riippumatta kannanotot osoittautuvat liki sementoidun muuttumattomiksi. Vuonna 2002, jolloin mittari edellisen kerran sisältyi tutkimukseen, jakauma oli käytännössä sama. Sen paremmin maahanmuuttokeskustelun koveneminen kuin talouden uudet uhkakuvatkaan eivät täten näyttäisi heijastuvan kannanottoihin.

Valtuutetut suhtautuvat ajatukseen hieman myönteisemmin, mutta kuitenkin heidän enemmistönsä kielteisesti (41 % hyväksyy, 53 % torjuu). Ryhmän sisällä on mittavia eroja. Vihreiden valtuutetuista selvä enemmistö kannattaa maahanmuuttajien palkkaamista, Perussuomalaisten valtuutetuista yhtä suuri osa vastustaa. Kansalaisarvioissa näkyvin poikkeama keskimääräisestä on perussuomalaisten penseys.

Toinen teesi, ”Tänne on turha houkutella ulkomaalaisia työntekijöitä, kun työpaikat eivät tulevaisuudessa riitä edes suomalaisille itselleen”, saa merkittävästi enemmän hyväksyntää. Populistissävyyseen lausumaan yhtyy kuusi kymmenestä (61 %) runsaan kolmanneksen (36 %) ollessa eri mieltä. Myös tämän mittarin kohdalla muutos on käytännössä olematon. (Kuvio 21.)

Valtuutettuihin tällainen puhe ei pure aivan yhtä hyvin. Silti lähes joka toinen (44 %) valtuutettu yhtyy näkemykseen ja vain hieman useampi (49 %) sanoutuu siitä irti. Kuten edellä, vahvin vastakohtaisuus vallitsee vihreiden ja perussuomalaisten valtuutettujen välillä.

Myös kansalaisten kannoissa nähdään tavallista enemmän eloa. Riippuvuudet noudattavat ulkomaalaisasenteille tunnusomaista logiikkaa. Rajat kiinni -henki heikkenee asteittain koulutustason kohotessa. Ikäryhmistä varauksellisimpia ovat vanhimmat. Sosiaaliryhmittäin sallivimpia ovat johtavat toimihenkilöt. Puoluekentällä vähiten varauksellisia ovat vihreiden ja kokoomuksen kannattajat. Penseimpiä ovat perussuomalaiset. Alueellisesti vierastyövoimaa vierastetaan vähiten pääkaupunkiseudulla ja yleensäkin Uudellamaalla. Ulkomaalasiin suhtautumista sivutaan myös jäljempänä raportissa kansalaisten huolenaiheita tarkasteltaessa (luku 3).

2.5 Näkemykset kuntien tehtävistä

Jo edellä on saatu viitteitä siitä, kuinka tärkeiksi kansalaiset kokevat kunnan eri tehtävät. Ajankohtaiseksi tällaisen määrittelyn – mitä kunnan viime kädessä tulee tehdä ja mitä ei – tekee kuntatalouden kehitysnäkymien kivulloisuus. Tämän vuoksi asiaa selvitettiin myös suoralla kysymyksenasettelulla. Kaksiosaisessa kysymyksessä haastateltavien tuli ensin ilmoittaa, mitkä palvelut heidän mielestään ehdottomasti kuuluvat kunnan tehtäviin. Lisäksi heidän tuli nimetä tehtävät, joista kunta voisi luopua. Luopumisella ei tarkoitettu palveluiden lopettamista vaan luovuttamista muulla tavoin hoidettavaksi.

2.5.1 MITKÄ PALVELUT EHDOTTOMASTI KUULUVAT KUNNAN TEHTÄVIIN?

Kansalaisten käsitykset eri palveluiden välttämättömyydestä ovat melko yksi-ilmeisiä. Käytännössä kaikki arvioitavaksi annettu todetaan tarpeelliseksi. Kunnan tehtäviin ehdottomasti kuuluviksi nähdään etenkin peruskoulut (95 %), vanhustenhuolto (93 %), terveyspalvelut (91 %) ja lasten päivähoito (91 %). Lähinnä seuraaviksi koHoavat tekniset palvelut (76 %) sekä lukiot ja ammatilliset oppilaitokset (73 %). (Kuvio 22.)

Vähiten välttämättömiksi katsotaan kulttuuripalvelut (33 %). Tulosta ei tule tulkita todisteeksi suomalaisten kulttuurivihamielisyydestä. Kyse on siitä, että tärkeätkin tarpeet ovat toissijaisia suhteessa vielä tärkeämpiin. Vannoutunein viulunsoiton ystäväkin ymmärtää konserttinautintonsa edellytykseksi sen, että soittajat ovat terveitä, ravittuja ja tehtäväänsä koulutettuja. Kulttuurin asema jää kuitenkin heikoksi, kun sitä verrataan toiseen ”ei-primääriin” tehtäväalueeseen liikuntaan ja urheiluun (60 %).

Kuntalaisten vs. valtuutettujen arviot

Valtuutettujen näkemykset kunnalle ehdottomasti kuuluvista tehtävistä ovat pitkälti yhdenmukaisia kuntalaisten näkemysten kanssa. Priorisoiduin on peruskoulu (97 %) kannoillaan päivähoito, terveyspalvelut ja vanhustenhuolto. Sama neljän kärki nousee täten esille kummankin ryhmän arvioissa. Kulttuuri ja liikunta jäävät myös valtuutettujen listan tyveen. Toimeentulotuen (48 %) suhteellisen vaisu kannatus selittyyne halulla sysätä palvelumuoto Kelan kontolle. (Kuvio 23.)

Kun ryhmien arviot suhteutetaan suoraan toisiinsa, todetaan valtuutettujen profiili hieman matalammaksi, so. ryhmä näkee tehtävien tärkeyden keskimäärin vähäisemmäksi kuin kuntalaiset. Selvimät tämänsuuntaiset erot koskevat toimeentulotukea (-20 prosenttiyksikköä), liikuntaa (-19), teknisiä palveluita (-16) ja kulttuuria (-15). Kuntalaisia hieman enemmän valtuutetut tähdentävät kirjastopalveluita (+6) ja havaittavasti myös peruskouluja (+2). (Kuvio 24.)

Arviointien muutokset ja väestöryhmittäiset erot

Vuodesta 1997, jolloin kysymys oli viimeksi mukana tutkimuksessa, kuntalaisten käsitykset kunnalle ehdottomasti kuuluvista tehtävistä ovat muuttuneet jonkin verran. Vaikka kannanottojen sävy on pysynyt samana, palvelukohtaisista muutoksista hahmottuu tietty suhdanne-logiikka. Jo vanhastaan tärkeimmiksi koettujen palveluiden painoarvo on kohonnut hieman entisestään ja vähemmän tärkeiden laskenut. Päivähoito, peruskoulut (aiemmin terminä oli koulutoimi) ja vanhustenhuolto saavat nyt täpärästi koko seuranta-ajan korkeimman arvonsa. Selvin pudotus viime mittauksesta paikantuu kulttuuriin (-16), liikuntaan (-13) ja kirjastoihin (-12). Kyse on tosin paljolti vain palautumisesta vuotta 1997 edeltäneiden, lama-ajan jälkipolttaita selvemmin poteneiden vuosien 1994 ja 1995 tasolle. (Kuvio 25.)

Kun nyt saatuja tuloksia tarkastellaan lähemmin, todetaan sukupuolen mukaiset erot vähäisiksi. Naisten kuitenkin havaitaan pitävän toimeentulotukea hieman useammin kunnan ”pakollisena” palveluna. Merkittävin käänneero ilmenee liikunnan ja urheilun kohdalla. Myös ikäriippuvuudet ovat suhteellisen heikkoja eivätkä edusta erityistä ”utilismia”, ts. oman elinvaiheen mukaista palvelujen preferointia. Esimerkiksi päivähoitopalvelujen taakse ryhmittyvät laajasti kaikki väestöryhmät siten, ettei kyseessä leimallisesti ole lapsiperheikäisten intressi. Sama pätee mm. peruskouluihin ja vanhustenhuoltoon.

Puoluekannan yhteys on niin ikään verraten vähäinen. Mikäli vertailu toteutetaan kokoavana laskemalla kaikkien palvelujen ”ehdottomuusluvut” yhteen, suurimman summan saavat Vasemmistoliiton kannattajat. Toiseksi tulevat SDP:n kannattajat. Suhteellisesti alimmat, joskaan eivät muista kovin paljon poikkeavat yhteenlasketut arvot saavat keskustan ja kokoomuksen kannattajat. Pääpiirteisään samanlainen erottelu pätee myös eri puolueiden valtuutettuihin.

2.5.2 MISTÄ TEHTÄVÄALUEISTA KUNTA VOISI LUOPUA?

Palvelumuodot tuli laittaa järjestykseen myös käänteisesti, ts. ilmaista, mistä tehtäväalueista kunta voisi luopua. Luopumisella ei tarkoitettu pal-

veluiden lopettamista vaan tilannetta, jossa jotkut toiset tahot kuten valtio, yritykset, yhteisöt tai kuntalaiset itse hoitaisivat kyseisiä tehtäviä.

Tulos on loogisesti yhteensopiva edellisen kanssa. Siirtolistalle pääsevät useimmin kulttuuripalvelut (57 %) sekä liikunta- yms. palvelut (37 %). Tiukimmin pidetään kiinni peruskoulusta (3 %), lasten päivähoitosta (7 %), vanhustenhuollosta (8 %) ja terveystalvveluista (8 %). Joka kuudes kuntalainen (17 %) katsoo, ettei kunnan pitäisi luopua mistään tehtäväalueestaan. (Kuvio 26.)

Valtuutetut ovat astetta vähemmän fiksautuneita kuntien nykyiseen palvelukirjoon. Ryhmän enemmistö antaisi huutia niin kulttuuri- (81 %) ja liikuntapalveluille (56 %) kuin toimeentulotuellekin (53 %). Teknisten palveluiden kunnallisuus ei liioin ole valtuutetuille pyhää. Luovuttamattomin asia myös valtuutetuille on peruskoulu (4 %). (Kuvio 27.)

Ryhmien kannanottojen kaula on monilta osin mittava. Suurin se on toimeentulotuen kohdalla (36 prosenttiyksikköä). Myös kulttuuripalvelut (24), lukiot ja ammatilliset oppilaitokset (20) sekä liikuntapalvelut (19) valtuutetut siirtäisivät toisten hoidettavaksi selvästi useammin kuin kuntalaiset. Jos kohta ryhmien näkemys ero ilmenee systemaattisena läpi koko vertailun, kaikki erot eivät ole asiallisesti suuria. (Kuvio 27b.)

Arviointien muutokset ja väestöryhmittäiset erot

Tulosten muutostarkastelu kertoo samasta, mikä kävi käänteisesti ilmi jo edellä. Kuntalaiset pitävät nyt selvästi aiempaa vähemmän kiinni joistakin ”toisarvoisista” tehtävistä kuten kulttuuri- ja liikuntapalveluista. Samalla niiden osuus, joiden mielestä kunta ei voi luopua mistään tehtävästään, on vähentynyt edellisestä mittauksesta. Suurimpiin vuodesta 1997 tapahtuneisiin muutoksiin pätee sama palautumisilmiö kuin edellä. Nyt saadut luvut ovat lähellä lähtöpistettään, 1990-luvun puolivälin tasoa. Taloussuhdanteisiin sidottuna tuloksia voi lukea niin, että vaikka välillä jo helpotti, luopumisvalmius on taas valtaamassa alaa. Ensijaisina pidettäviin palveluihin tämä ei kuitenkaan sanottavasti yllä. (Kuvio 28.)

Miesten ja naisten suhtautumiserot eivät edelleenkään ole suuria. Huomionarvoisin ero koskee liikuntaa ja urheilua, josta naiset luopuisivat useammin kuin miehet. Iän yhteydet näkyvät mm. siinä, että nuoret ovat hieman valmiimpia luopumaan kirjasto- ja kulttuuripalveluista. Kaiken säilyttämistä edellyttävät ei luopuisi mistään -osuudet kasvavat jonkin verran iän kohotessa.

Puoluekannan mukaiset erot ovat verraten epäsystemaattisia, joskin osin peilikuvia edellä kuvatuista. Sähköisempi asetelma tässäkin yhteydessä löydetään valtuutettujen keskuudesta. Suurimpien porvarillisten puolueiden ja vasemmistopuolueiden väliset erot osoittautuvat paikoin sangen selviksi. Kun vanhustenhuollosta luopuisi – ulkoistaisi sen hoivayrityksille – noin kaksi viidestä kokoomusvaltuutetusta, on vastaava osuus vasemmistopuolueissa vain muutama prosentti. Keskustan valtuutetut jäävät nimensä mukaisesti näiden kahden keskelle. Sama asetelma näkyy myös terveystalouksissa ja lasten päivähoitossa. Toimeentulotuen taakan luovuttaisivat kaikki poliittiset ryhmät suhteellisen laajasti valtiolle. Valmiutta tähän vauhdittanee osaltaan kuntatalouden ennustettu suhdannekehitys, ts. se, että kansainvälinen talouskriisi kaatuu koko voimallaan kuntien syliin.

2.6 Arvosanat kunnallisille palveluille

Tarpeellisuus- ja kustannusnäkökulman lisäksi kuntapalveluita punnittiin myös tyytyväisyyden näkökulmasta. Haastateltavilta kysyttiin, miten he arvioivat oman kuntansa palveluita, jos he ajattelevat asiaa kokonaisuutena palvelujen määrän, saatavuuden ja laadun kannalta. Arviointi suoritettiin kuusiportaisen arvosana-asteikon (erittäin hyvä – erittäin huono) avulla. Kysymyssarja korvasi aiemman, näkökulmaltaan kapeamman asetelman, jossa arvioitavana oli ainoastaan palveluiden riittävyys.

2.6.1 YLEISKUVA ARVOSANOISTA

Arviointikriteereiden lavennus ei sanottavasti muuta palvelutyytyväisyydestä saatavaa kuvaa. Se on myös näin mitaten verrattain hyvä. Lähes kaikki tiedustellut palvelut saavat selvästi enemmän hyviä kuin huonoja arvosanoja. Kärkeen kohoavat liikunta-, urheilu- ja kuntolumahdollisuudet ja -palvelut (86 % antaa erittäin tai melko hyvän arvosanan), kirjastopalvelut (84 %) ja sekä peruskoulut (80 %). Myös lukioita ja ammatillisia oppilaitoksia (75 %) koskevat arviot erottuvat myönteisyydellään muista. (Kuvio 29.)

Astetta varovaisemman, joskin edelleen selvästi positiivisuuden painottuvan arvion saavat lasten päivähoito (66 %), tekniset palvelut (66 %) ja kulttuuripalvelut (61 %). Huonojen arvosanojen osuudet ovat näidenkin osalla pieniä.

Aivan kaiken ei kuitenkaan koeta olevan kunnossa, ainakaan täysin kunnossa. Kriittisyyttä on ennen muuta vanhustenhuoltoa (40 % hyvä, 25 % huono) ja terveystalvueluita (54 % / 22 %) koskevissa arvioissa. Kaikkein suurinta tyytymättömyys on asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin (32 % / 28 %) – joskaan kyseessä ei ole suoranainen kunnan tarjoama palvelu.

Vanhus- ja terveystalvueluiden puutteita ja ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun nähden – sen volyyymiin, sävyyn ja keston – näiden palveluiden osakseen saamaa kritiikkiä voi pitää jopa vähäisenä. Positiivisen kokonaistulkinnan puolesta puhuvat myös palveluille annetut kokoavat yleisarvosanat, jotka painottuvat yksiselitteisen myönteiseksi. Jos kohta avoimen kiittävät kannat (5 % antaa erittäin hyvän arvosanan) ovat harvinaisia, myönteisen kokonaisarvosanan kotikuntansa palveluista antaa useampi kuin kaksi kolmesta (69 %). Langettavien tuomioiden osuus on varsin vähäinen (7 %).

Kun tulokset suhteutetaan edellä eri yhteyksissä esille tulleeeseen palveluista puolustavaan asennoitumiseen, voidaan tehdä joitakin johtopäätöksiä. Arvosanojen myönteisyys kertoo, ettei palveluista tiukasti kiinni pitäminen perustu niinkään käsityksiin palveluissa tapah-

tuneesta heikentymisestä, saati niiden suoranaisesta katoamisesta, vaan huoleen siitä, että ne eivät vastaisuudessa heikkenisi.

Silti kysymykseen siitä, onko tulos vapauttava tuomio kuntien nykyiselle palvelutuotannolle, voidaan jättää ainakin jonkinlainen varauma. Näin siksi, että tyytymättömyys, siinä määrin kuin sitä esiintyy, kohdistuu näkyvimmin juuri niihin palveluihin, joita kuntalaiset raportin muiden tarkastelujen mukaan pitävät kaikkein tärkeimpinä.

Tätä voidaan havainnollistaa kaksiulotteisella asennekartalla, jossa palveluiden koettu tärkeys suhteutetaan niille annettuihin arvosanoihin. Palvelut jakautuvat koordinaatiston pystyakselin (tärkeys ilmaistuna niiden prosenttiosuudella, jotka katsovat palvelun ehdottomasti kuuluvan kunnan tehtäviin; tuloksista ks. luku 2.5.1.) ja vaakakselin (palveluille annetut arvosanat asteikkokeskiarvoina) suhteen neljään tyyppiin. Koska esitystapa on suhteellinen (kartan keskipiste ilmaisee kummankin muuttujan keskimääräistä arvoa), palveluiden sijaintipisteet kuvaavat lähinnä vain niiden asemaa toisiinsa nähden, ei palveluiden absoluuttista tärkeyttä tai hyvyttä. (Kuvio 30.)

Parasta tilannetta kuvaavasta kartan oikeasta yläruudusta (tärkeys suuri, arvosana hyvä) löydetään peruskoulut ja täpärästi myös päivähoito. Vähemmän tärkeitä mutta kohtalaisessa kunnossa olevia (oikea alaruutu) ovat liikunta, kirjastot ja myös lukiot ja ammatilliset oppilaitokset. Toimeentulotuen ja kulttuurin osana on sijoittua koordinaatiston vasempaan alaruutuun. Viimeksi mainitun positio tosin määräytyy miltei yksinomaan vähäiseksi koetusta tärkeydestä.

Merkittävintä kriittisyyttä kuvastavaan vasempaan yläruutuun (tärkeys keskimääräistä suurempi, arvosana keskimääräistä heikompi) sijoittuvat vanhustenhuolto ja terveyspalvelut. Vaikka myös tekniset palvelut löydetään tältä kentältä, niiden sijaintipiste on varsin lähellä kartan keskipistettä ja siten neutraali.

Kuntalaisten vs. valtuutettujen arvosanat

Valtuutettujen vastaavat arvosanat ovat astetta myönteisempiä. Neljä viidestä (81 %) antaa kuntansa palveluille hyvän yleisarvosanan.

Tyytyväisyysprofiilin kärkeen nousevat liki tasavahvoin luvuin kirjasto- palvelut (90 %), peruskoulut (89 %), päivähoito (87 %) sekä liikunta ja urheilu (86 %). (Kuvio 31.)

Merkittävästi varauksellisempia, joskin edelleen pääsuunnaltaan myönteisiä ovat valtuutettujen mm. kulttuuripalveluille, terveystal- veluille ja kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksille antamat arvosanat. Omille vaikutusmahdollisuuksilleen, joita valtuutettujen tuli arvioida lisäksi erikseen, ryhmä antaa huomattavan hyvän arvosanan (84 % pitää hyvänä, 5 % huonoina). Näkemyksiä luottamushenkilöiden ase- masta kunnallisessa päätöksenteossa tarkastellaan myös jäljempänä raportissa (luku 4.3).

Verrattaessa valtuutettujen arvosanoja kuntalaisten käsityksiin näh- dään paitsi yhdenmukaisuutta myös eroja. Valtuutettujen arviot ovat liki kauttaaltaan myönteisempiä. Suurimmat tämänsuuntaiset erot paikantuvat vanhustenhuoltoon (hyvän arvosanan antavia on 26 pro- senttiyksikköä enemmän), kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksiin (27), päivähoitoon (21) ja toimeentulotukeen (16). Kulttuuri (-10) ja kun- nallistekniikka (-7) osoittautuvat ainoiksi palveluiksi, joille valtuute- tut antavat huonomman arvosanan kuin kuntalaiset. (Kuvio 32.)

Erojen tulkinnassa tulee ottaa huomioon erilaisia tekijöitä. Val- tuutettujen hyväksyvämpää asennoitumista voi pitää luonnollisena jo ryhmän erilaisen roolin valossa. Vastatessaan kyselyyn valtuutetut tavallaan antavat työtodistusta itselleen. Huomionarvoista silti on, että valtuutetut katsovat tilanteen joidenkin keskeisten peruspalve- lujen kohdalla merkittävästi paremmaksi kuin kuntalaiset. Johtuuko tämä kotiinpäinvedosta, kuntalaisten arjesta vieraantumisesta vai pa- remmasta asiantuntemuksesta – käytännön olojen ja niiden taloudel- listen reunaehtojen tuntemisesta – jätetään lukijan arvioitavaksi.

2.6.2 ARVOSANOJEN VÄESTÖRYHMITTÄINEN VAIHTELU

Kummankin arviointsijaryhmän arvosanoihin sisältyy luonnollisesti moninaista merkittävää ja vähemmän merkittävää taustatekijöiden mukaista vaihtelua, jonka järjestelmällinen ruotiminen raportissa ei

ole mahdollista. Sukupuolen mukaisia eroja koko väestön tasolla esittäessä saalis jää laihaaksi. Kyse on ainoastaan korostuseroista, joista merkittävimmät ilmenevät naisten hieman suurempana kriittisyytenä vanhus- ja terveyspalveluita kohtaan.

Kun lähempään tarkasteluun otetaan kunnan palveluille annetut yleisarvosanat, todetaan hyväksyvien arvioiden läpäisevän laajasti koko sosiaalisen rakenteen. Erittäin tai melko hyvän arvosanan antajat ovat kaikissa osaryhmissä enemmistönä. Kun samalla neutraalit arvosanat (ei hyvä eikä huono) kattavat lähes kokonaan jakaumien muun osan, suorat tyytymättömyyden ilmaukset jäävät aneemiseen asemaan. (Kuvio 33.)

Koska kyse on tyytyväisyydestä oman kunnan palveluihin, joidenkin arvosanojen kohdalla kuntatyyppin mukaiset erot osoittautuvat merkittävämmiksi kuin arvioitsijoiden yksilötason ominaisuuksien mukaiset erot. Esimerkiksi vanhustenhuollossa asuinkunnan tyyppin mukainen riippuvuus on selvä. Palvelupula kasvaa asteittain maaseudulta pääkaupunkiseudulle siirryttäessä. Käänteisenä yhteys ilmenee kulttuuripalveluissa. Niiden niukkuus vaivaa etenkin pienten ja syrjäisempien kuntien asukkaita.

Kuntakoko heijastuu selvänä myös valtuutettujen arvosanoissa. Kuten kuntalaiset myös valtuutetut ovat sitä tyytymättömpiä vanhustenhuollon palveluihin, mitä suuremmasta kunnasta on kyse. Suurimmissa kunnissa (tarkoittaa yli 30 000 asukkaan kuntia) myös terveyspalveluja kritisoidaan keskimääräistä enemmän. Kaikkein selvin ja samalla käänteisenä ilmenevä riippuvuus paikantuu kulttuuripalveluihin, joita koskeva tyytyväisyys kasvaa huomasti kuntakoon myötä. (Kuvio 34.)

Valtuutettujen arvosanat omille vaikutusmahdollisuuksilleen ovat yhtä optimistisia kaikenkokoisissa kunnissa. Myös kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia valtuutetut arvioivat hyvin yhdenmukaisesti.

3 Huolenaiheet omassa kunnassa

Kansalaisten huolenaiheita kartoitettiin heidän omaa elinympäristöään kuvaavilla käsitteillä. Osa koski kunnan järjestämisvastuun alaisia asioita, osa yleisempiä ongelmia, uhkia ja ilmapiiritekiöitä. Haastatelluille esitettiin laaja lista (yhteensä 30 näkökohtaa) potentiaalisia huolenaiheita ja kysyttiin, mitkä niistä huolestuttavat heitä heidän omassa kotikunnassaan. Monivalintakysymyksessä vastaajan oli mahdollista nimetä niin monta ongelmaa kuin hän koki perustelluksi.

3.1 Yleiskuva huolten kohdentumisesta

Kansalaisten huolikirjo on moniaineksinen. Rankkaus tuottaa melko tasaisen tulostulokuvauksen. Mittavasta asiajoukosta erottuu selvästi ainoastaan yksi asia. Useimmin ilmoitetuksi huolenaiheeksi kohoaa terveyspalvelujen heikko saatavuus ja/tai huono laatu (46 % nimeää). (Kuvio 35.)

Lähinnä seuraaviksi nousevat huumeongelmat (29 %), kunnan taloudellisen tilan kehitys ja taloudelliset vaikeudet (26 %), teiden ja katujen huono kunto (26 %) sekä rikollisuuden määrä, varkaudet ja ryöstöt (26 %). Terveyspalvelujen heikon saatavuuden ohella myös

osa muista merkittävimmiä koetuista ongelmista menee täten kunnan piikkiin.

Ainakin osavastuun kunta saa ottaa myös seuraaviksi nousevista huolenaiheista, kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen heikosta saataavuudesta (24 %) sekä sosiaalisista ongelmista ja häiriökäyttäytymisestä (24 %). Asianosaisuus ei ole kaukana myöskään sosiaalista eriarvoisuutta ja tulo- ja hyvinvointieroja koskevissa huolenaiheissa (22 %). Myös kuntalaisten kollektiivinen vastuu, tai sen puute, tulee näkyvästi esille. Määreen ”yhteishengen puute ja välinpitämättömyys toisista, yhteisvastuun puute” nimeää huolenaiheekseen useampi kuin joka viides (22 %).

Mikäli huolestumisreaktioiden kohdentumista kuvataan yleisempinä kategorioina, voidaan todeta, että luonnon ja ympäristön tilaa koskevat huolenaiheet sijoittuvat listalla korkeimmillaankin vain keskikastiin (vesistöjen tila ja likaantuminen 18 %, ilmansaasteet, pienhiukkaset ja katupöly 18 %, metsien, puistojen ja muun kasvillisuuden huono kunto 8 %). Verraten paljon mainintoja saa kuitenkin esteettinen ympäristöongelma, ympäristön epäsiisteys ja roskaantuminen (22 %).

Vaikka kunta saa sapiskaa terveystalvuuista, kaikkia sen toimialaan kuuluvia tehtäviä ei kritisoida. Tällaisia ovat mm. jätehuolto (7 %) ja kulttuuripalvelut (5 %). ”Keskivahvoja” huolia kohdistuu silti moniin kunnallisiin toimintoihin. Esimerkkeinä näistä ovat mm. sosiaalipalvelujen heikko saatavuus (19 %) sekä koulut (15 %). Vähi-ten huolestuneisuutta herättäväksi asiaksi osoittautuu kunnan asukasluvun hallitsematon kasvu (3 %). Rohkeiksi suomalaisiksi, jotka eivät pelkää mitään, ilmoittautuu ainoastaan neljä sadasta (4 %).

Kuntalaisten vs. valtuutettujen huolet

Valtuutettujen merkittävimmät huolenaiheet kohdistuvat – osin jo heidän asemansa johdosta – jossain määrin eri asioihin. Ryhmän selvä ykkösmurhe ovat kunnan taloudellisen tilan kehitys ja taloudelliset vaikeudet, jotka mainitsee kaksi kolmesta (66 %). Useat valtuutetut mainitsivat myös teiden ja katujen huonon kunnan (54 %) sekä

asukkaiden poismuuton ja väestön vähenemisen (50 %). Paljon mainintoja saavat niin ikään yhteishengen tai -vastuun puute (49 %) ja terveyspalvelut (47 %). (Kuvio 36.)

Valtuutettujen huoliprofiili on myös kokonaisuutena astetta korkeampi kuin keskimääräisväestön. Tämä käy havainnollisesti ilmi, kun arvioitsijaryhmien ”huolirakenteiden” eroja tarkastellaan mainintojen prosentiosuuksien erotuksina. Niistä muodostuva kuvaaja kertoo valtuutettujen huolestuneisuuslukujen olevan lähes kauttaaltaan suurempia (kuvio 37).

Näkyvimät erot koskevat jo mainittuja kunnan taloudellisia vaikeuksia ja asukkaiden poismuuttoa, jotka kuormittavat valtuutettuja olennaisesti kovemmin (+40 ja +34). Erojen ohella ryhmien arvioinneissa havaitaan yhdenmukaisuutta. Kuntalaisten ykköshuolen, terveyspalvelut, valtuutetut allekirjoittavat käytännössä yhtä laajasti (+1). Enemmänkin samansuuntaisuutta ryhmien tuloksista löydettäisiin, mikäli niitä verrattaisiin järjestysjoihin konkreettisten prosenttilukujen sijasta. Esimerkiksi kunnan taloutta ja tiestöä koskevat huolet sijoittuvat kärkipäähän kummankin ryhmän listoilla, vaikkakin varsin erilaisilla luvuilla. Yhdistäväksi havaitaan näin arvioiden lisäksi mm. huoli ajan itsekkästä hengestä.

Aiheita, joista valtuutetut kantavat huolta merkittävästi harvemmin kuin kuntalaiset, ei juuri voida löytää. Lähinnä tällaisia ovat maahanmuuttajien liiallinen määrä sekä ulkona liikkumisen turvallisuus iltaisin.

Huolestuneisuudessa tapahtuneet muutokset

Kysymyssarja sisältyi lähes samassa muodossa myös vuoden 2003 tutkimukseen, mikä mahdollistaa huolenaiheissa tapahtuneiden muutosten arvioinnin. Koska mittauksen tulokset eivät kuitenkaan ole teknisesti täysin vertailukelpoisia, suhtautumismuutoksia on syytä tarkastella suurpiirteisesti.

Sovelllettavista toleransseista riippumatta muutosvertailu kertoo ainakin yhdestä asiasta. Kansalaisten yleisin huolenaihe terveyspalvelut on säilyttänyt paikkansa listan kärjessä. Pysyvyys on merkittävää,

kun ajatellaan hoitotakuujärjestelmän käyttöönottoa ja muita tutkimusajankohtien välillä toteutettuja terveyspalvelujen kehittämistoimenpiteitä. Joko uudistukset eivät ole vaikuttaneet tai niiden vaikutuksia koskeva tietoisuus ei ole läpäissyt kansalaisajattelua. (Kuvio 38.)

Koska mittaustulosten välinen ero on luonteeltaan pitkälti systemaattista ”tasonlaskua”, ts. lähes kaikki huolet koetaan nyt aiempaa vähäisemmiksi, huomio on paikallaan kiinnittää tekijöihin, joiden kohdalla tällaista vaikutusta ei ilmene. Terveyspalveluiden ohella pintansa pitäneitä tai jopa aiempaa laajempaa huolta herättäviä ovat mm. ilmansaasteet (+6 prosenttiyksikköä) sekä teiden ja katujen kunto (+5). Mikäli myös kunnan taloudellista tilaa (kunnan taloudellisen tilan kehitys ja taloudelliset vaikeudet) koskevia arvioita tarkastellaan tällaisen arvionvaraisen ”hyvitysjärjestelmän” kautta, kuntalaisten kriisitietoisuuden voi tulkita lukujen muuttumattomuudesta huolimatta (molemmissa tutkimuksissa 26 %) pikemminkin kasvaneen kuin säilyneen ennallaan. Samaan viittaavat myös raportin muut tulokset (ks. luku 2.1).

3.2 Väestöryhmittäiset huolestuneisuuserot

Väestön sisäisistä eroista voidaan tehdä yksi suhteellisen systemaattinen havainto. Naiset ilmoittavat miltei kaikki tiedustellut asiat huolenaiheikseen useammin kuin miehet. Asiallisesti erot eivät kuitenkaan ole kovin suuria. Selvimmin sukupuolisidonnaisia ovat terveys- ja sosiaalipalvelujen saatavuutta sekä alkoholijuomien julkista käyttöä koskevat huolet.

Ikä erottelee arviointeja ehkä odottamattomankin vähän, ja siltä osin kuin eroja ilmenee, ne ovat melko epäsystemaattisia. Selkein niistä koskee vuokra-asuntojen saatavuutta. Asia huolettaa – sinänsä ymmärrettävästi – ennen muuta nuoria. Koulutustason kohotessa huoli rikollisuudesta ja huumeista heikkenee ja vastaavasti huoli kunnan taloudesta yleistyy.

Poliittisen kannan mukaiset erot vastaavat pitkälti totunnaisia käsitteitä puolueiden välisistä ideologisista eroista. Poimintoina näistä voidaan mainita mm., että suhteellisesti vähiten huolestuneita terveyspalveluista ovat kokoomuksen kannattajat. Sosiaalipalvelujen saatavuus ja sosiaalinen eriarvoisuus huolettavat eniten Vasemmistoliiton äänestäjiä. Maahanmuuttajien määrä mietityttää etenkin perussuomalaisia. Ilmansaasteita ja yleensäkin ympäristöä koskevat huolet korostuvat vihreiden kannattajakunnassa.

Koska kysymyksessä kartoitettiin omassa kunnassa koettavia huolia, erojen syyt on paikallaan etsiä kokijan ohella myös kontekstista, ts. yksilön ominaisuuksien lisäksi myös asuinkunnan ominaisuuksista. Kuntatyyppin mukaan eritellyt luvut tuovatkin esille verraten selviä riippuvuuksia. Useimmat niistä viestivät huolestuneisuuden lisääntymisestä kuntakoon kasvun myötä. Mm. rikollisuus, sosiaaliset ongelmat, huumeet, vuokra-asuntotilanne, ilmansaasteet ja yhteisvastuun puute nimetään huolenaiheiksi useammin pääkaupunkiseudulla kuin muissa kaupungeissa, joissa puolestaan kyseiset ongelmat mainitaan merkittävästi useammin kuin maaseutukunnissa. (Kuvio 39.)

Käänteisenä asuinkontekstin mukainen riippuvuus ilmenee tiestön kuntoa ja asukkaiden poismuuttoa koskevassa huolestuneisuudessa. Vaikka vertailu antaa kokonaisuutena maaseudusta ”huolettomamman”, parempaan viihtyvyyteen viittaavan kuvan, kyseessä ei välttämättä ole koko totuus. Mikäli kysymys olisi kattanut myös esimerkiksi työllisyyteen ja toimeentulomahdollisuuksiin liittyvät huolet, tulos olisi kaiketi ollut tasapainoisempi.

4 Kunnallinen itsehallinto, demokratia ja päätöksenteko

Kunnan palveluita ja taloutta koskevien mielipiteiden ohella tutkimuksessa kartoitettiin aiempaan tapaan myös kunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyviä näkemyksiä. Ensin mainittujen äkillisen ajankohtaistumisen vuoksi teema-alue sai tämänkertaisen tutkimuksen kysymyksenasettelussa tavallista pienemmän painon. Keskeisten seurantamittareiden avulla saadaan kuitenkin tuntuma kuntalaisten ajatteluun ja siinä tapahtuneisiin muutoksiin.

4.1 Tarvitaanko kuntajärjestelmää ylipäättään?

Kunnallishallintoa on jo kauan arvosteltu monista asioista. Sen on sanottu turvonneen tavattomasti, toimivan tehottomasti ja maksavan tuhottomasti. Kunnallisen demokratian toteutumisestakin on monen mielestä vain niukalti näyttöä. Kovimmissa kritiikkipuheenvuoroissa on jopa kysytty, tarvitaanko kunnallishallintoa maassamme lainkaan.

Tällainen kysymys kuulostaa suomalaisista jos ei aivan hullunkuriselta niin ainakin turhulta. Kunta on kansalaismielipiteessä kunniaissa. Useampi kuin neljä viidestä (85 %) yhtyy näkemykseen, jonka

mukaan ”kunnallinen itsehallinto ja demokratia ovat suomalaisille perusarvoja, joita ei saa heikentää missään oloissa” (kuvio 40).

Vaikka tulos on sävyltään havaittavasti vuotta aiemmin saatua epäroivampi, se ei poikkea siitä olennaisesti. Kannanottojen pitemmän aikavälin tarkastelu viestii arvostavan asennoitumisen vahvistumisesta. Jakolinjaksi hahmottuu vuosituhaten vaihde. Kaikki 2000-luvun tulokset ovat arvostavampia kuin yksikään 1990-luvun tulos. Erot ovat kuitenkin asiallisesti vähäisiä, eikä kunnallishallinnon arvostus ole kyseenalaistunut yhdessäkään tutkimuksessa.

Tutkimuksen vertailuryhmän, valtuutettujen, kannat ilmaisevat yhtä laajaa arvostusta (86 %). Valtuutettujen keskuudessa arvostava asennoituminen on kuitenkin seurannan edetessä jonkin verran heikentynyt. Nyt saatu tulos on – sanomansa yksiselitteisyydestä huolimatta – hieman vähemmän arvostava kuin vuotta aiempi ja merkittävästi varauksellisempi kuin sitä edeltävä, yhdeksän vuoden takainen tulos.

Kannanottojen väestöryhmittäiset erot ovat pieniä. Vähäinen ikäriippuvuus voidaan arvioinneissa kuitenkin havaita: mitä vanhempi henkilö on, sitä ”pyhemmäksi” hän kokee kunnallisen itsehallinnon ja demokratian. Merkittävää halua systeemin heikentämiseen, saati hävittämiseen ei löydetä mistään ryhmästä.

Yhteensopiva tulos saadaan toisesta, käänteisesti muotoillusta ja myös konkreettista toimintamallia tarjoavasta teesistä. Lähes yhdeksän kymmenestä (86 %) kuntalaisesta torjuu näkemyksen, jonka mukaan ”suomalainen kuntajärjestelmä tulisi lakkauttaa ja perustehtävät siirtää valtion hoidettavaksi”. Koska mittari on uusi, siitä ei ole käytettävissä seurantatietoa. (Kuvio 41.)

Valtuutetuilta lakkautusajatus ei saa senkään vertaa ymmärtämystä (89 % torjuu). Niin valtuutettujen kuin kuntalaistenkin kantojen lähempi erittely kertoo, ettei ehdotus saa puoltajia mistään osaryhmästä. Edes tavanomaisesti takuuvarma vaihtelulähde puoluekanta ei heijastu kummankaan arvioitsijaryhmän kannoissa käytännössä millään tavoin.

Tarkasteluyhteydessä on paikallaan palauttaa mieliin myös aiempi, muiden kysymysten tuottama tutkimustieto. Edellisessä Ilmapun-

tarissa (2008) kunnallishallinnon kuvaa ja erilaisia uudistusehdotuksia kartoitettiin laajalla kysymyssarjalla. Luonnehdinta ”aikansa elänyt järjestelmä, joutaa lopetettavaksi” jäi selvästi koko argumenttillistän tyveen, ts. sai vertailtavista mielipiteistä kaikkein vähiten kannatusta.

4.2 Kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet

Kuntademokratian toimivuuteen suhtaudutaan periaatetasolla verraten myönteisesti. Useampi kuin joka toinen (59 %) yhtyy väitteeseen, jonka mukaan ”jokainen, joka haluaa, pystyy kyllä vaikuttamaan kotikuntansa asioihin”. Eri mieltä on noin kaksi viidestä (39 %). Samanmielisyyttä osoittava luku on hieman suurempi kuin edellisessä, kolmen vuoden takaisessa (2006) mittauksessa mutta pienempi kuin kahdessa sitä edeltäneessä mittauksessa. (Kuvio 42.)

Kokonaisuutena aikasarja kertoo paitsi kannanotoissa aiemminkin ilmenneestä sahuksesta myös asiallisesta muuttumattomuudesta. Vaikka matkaa on tehty kauan, kovin kauaksi ei ole kuljettu. Nyt saatu jakauma on käytännössä sama kuin seurannan alussa vuonna 1992.

Tulosta tulkittaessa tulee huomata, ettei kansalaisten näin mitattu vallantäyteyteen viittaava optimismi ole koko totuus tutkittavasta asiasta. Tämä on käynyt ilmi tutkimussarjan aiemmista osista, joissa kunnan valtarakennetta on analysoitu yksityiskohtaisemmin. Niiden tulokset henkivät verrattain laajaa (kunnallis)poliittista vieraantuneisuutta. Kuntalaiset eivät selvästikään kokeneet itseään vallan subjekteiksi vaan ennemminkin sen objekteiksi. Uskosta osallistumisen vaikuttavuuteen eivät liioin kerro viimeaikaisten kuntavaalien äänestysprosentit. Kriittisyys tuli välillisesti esille myös edellä tarkasteltaessa omalle kunnalle annettuja arvosanoja. Huonoin niistä annettiin kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksille (ks. luku 2.6.1).

Valtuutettujen mielestä vaikuttaminen kunnan asioihin sujuu – sinänsä ymmärrettävästi – helpommin kuin tavallisten kuntalaisten

mielestä. Valtaenemmistö (85 %) näkee yksilön vaikutusmahdollisuudet todellisiksi, jos niitä vain halutaan käyttää. Ryhmän usko asiaan on säilynyt vankkana. Vuonna 2000, jolloin asiaa edellisen kerran kysyttiin valtuutetuilta, luvut olivat käytännössä samat.

Vaalien merkitystä vaikutuskanavana luotaava väite ”Kunnallisvaalit eivät tarjoa äänestäjälle todellista mahdollisuutta muuttaa kunnallispolitiikan suuntaa” jakaa mielipiteitä verraten paljon. Skeptisen argumentin hyväksyviä (56 %) on kuitenkin merkittävästi enemmän kuin sen torjuvia (40 %). Tulos on lähes tarkasti sama kuin vuotta aiemmin. Pysyvyys osoittaa, ettei vaalihuuma, jos sellaisesta maassamme voidaan ylipäättään puhua, heijastu kannanottoihin lainkaan (edellinen mittaus oli toteutettu vuoden 2008 kuntavaalien alla). (Kuvio 43.)

Valtuutetut kiistävät väitteen vaaliosallistumisen vaikuttamattomuudesta huomattavasti kuntalaisia useammin (27 % hyväksyy, 71 % torjuu). Myös valtuutettujen kannat ovat pysyneet käytännössä ennallaan. Kannanottoihin ei sisälly suurta vaihtelua väestön sisällä. Toimihenkilöt ja koulutetut torjuvat muita useammin käsityksen vaalien kautta vaikuttamisen mahdottomuudesta. Epäuskoisimpia puolestaan ovat mm. työntekijäasemassa olevat ja työttömät. Suhtautumiserolla on ilmeinen yhteys äänestysaktiivisuudessa todettuihin sosiaaliryhmittäisiin eroihin.

4.3 Luottamushenkilö- vai virkamiesvalta?

Edustuksellisen demokratian toteutuminen kunnissa edellyttää paitsi kuntalaisten kuulluksi tuleamista myös sitä, että heidän valitsemillaan ja valtuuttamillaan luottamushenkilöillä on sananvaltaa kunnan asioista päätettäessä. Olematta kyyninen voinee todeta, ettei luottamushenkilöiden osallistumisella yleensä ole reaalisesti sitä merkitystä, joka sille juhlapuheissa annetaan. Viranhaltijoiden ohella luottamushenkilöiden valtaa kaventavat kuntaorganisaation ulkopuoliset voimat, ennen muuta valtion keskushallinnon taholta tuleva ohjaus.

Luottamushenkilöiden ja virkamiesten valtasuhdetta kritisoiva väittäjä ”Kuntia johdetaan liian virkamiesvetoisesti, jonka vuoksi luottamushenkilöiden todellista valtaa tulisi kasvattaa” saa huomattavasti enemmän kannatusta (62 %) kuin vastustusta (33 %). Jakauma on käytännössä sama kuin vuotta aiemmin. (Kuvio 44.)

Valtuutettujen vastausjakauma ei poikkea juuri lainkaan kunta-laisten jakaumasta. Vaikka myös valtuutettujen kannat kertovat halusta kasvattaa luottamushenkilöiden valtaa (63 % kannattaa), asiasta eri mieltä olevien osuutta (32 %) voi tarkasteluhyteydessä pitää ennemminkin suurena kuin pienenä. Merkittävä osa valtuutetuista ei täten näyttäisi pitävän nykyisiä valtasuhteita vinoutuneina. Päätelmää vahvistaa vuoden takainen tulos, jossa valtuutettujen näkemykset jakaantuivat käytännössä samalla tavoin kuin nyt. Muistettakoon myös, että valtuutetut antoivat omista vaikutusmahdollisuuksistaan hyvän arvosanan (ks. luku 2.6.1).

Kannanottojen väestöryhmittäinen vaihtelu on melko vähäistä. Ajatusta luottamushenkilöiden vallan vahvistamisesta kannattaa enemmistö kaikissa väestön osaryhmissä lukuun ottamatta kokoomuksen kannattajakuntaa. Keskimääräistä haluttomampia systeemin tämänkaltaiseen säätöön ovat myös johtavat toimihenkilöt ja korkeimmin koulutetut.

Valtuutettujen kannanottojen yksityiskohtaisempi erittely tuo esille paitsi poliittisen kannan mukaisia eroja myös kunnan ominaisuuksiin liittyviä eroja. Halu luottamushenkilöiden vallan vahvistamiseen on suurinta suurimmissa (yli 30 000 asukkaan) kunnissa. Perussuomalaisten, Vasemmistoliiton ja vihreiden valtuutetut edellyttävät luottamushenkilöiden aseman vahvistamista selvästi useammin kuin suurten porvarillisten puolueiden valtuutetut.

Mainituilla eroilla voi nähdä yhtymäkohdan viime vuosisadan alun keskusteluun siitä, minkä periaatteiden varaan kunnallishallinto tulisi maassamme rakentaa. Kansanvaltaisuusvaadetta vastassa oli kanta, jonka mukaan ensisijaista on päätöksenteon edellyttämä asiantuntemus. Viimeksi mainittua linjaa perusteltiin sillä – mikäli asia il-

maistaan kärjistetyksi – ettei tyhmä päätös ole hyvä päätös, vaikka se olisi kuinka demokraattisesti tehty.

Tätä tähdentävä ja edelliseen nähden käänteinen ehdotus ”Kunnanjohtajan ja virkamiesten pitäisi asiantuntijoina saada enemmän päätösvaltaa kunnissa” saa verraten tylyn vastaanoton. Hyväksyntä (28 %) hautautuu torjunnan (69 %) alle. Vertailu aiempiin tuloksiin kertoo vastustuksen vähittäisestä voimistumisesta, ts. siitä, että huono idea koetaan nyt aiempaakin huonommaksi. (Kuvio 45.)

Valtuutettuja tämäntyyppiset teesit eivät ymmärrettävästi viehätä senkään vertaa kuin kuntalaisia. Rungas kymmenesosa (12 %) kannattaa, lähes yhdeksän kymmenestä (86 %) vastustaa. Vertailu vuoden takaiseen tilanteeseen ei ilmaise muutosta. Myös sitä aiemmissä mitauksissa idea on saanut valtuutetuilta täystyrmäyksen.

Mielipiteissä ei esiinny suurta väestöryhmittäistä vaihtelua. Pääkaupunkiseudulla ja yleensäkin Uudellamaalla virkamiesten asiantuntijavallan lisäämistä kannatetaan aiempaan tapaan jonkin verran enemmän kuin maassa keskimäärin. Selvin tämänsuuntainen piikki paikantuu kuitenkin poliittiselle kentälle kokoomuksen kannattajiin. Valtuutetut ovat vastustuksessaan pitkälti yksimielisiä. Ehdotukselle ei lämpene – muuten kuin korkeintaan tuohtumalla – mikään valtuutettujen osaryhmä.

Teemaa sivusi myös väittäjä ”Kunnallisten luottamustehtävien määrää pitäisi lisätä tuntuvasti ja näin tarjota kuntalaisille enemmän mahdollisuuksia osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen”. Ehdotus otetaan verrattain hyväksyvästi vastaan (63 % kannattaa, 32 % ei). Jakauma on lähes tarkasti sama kuin vuotta aiemmin. (Kuvio 46.)

Kannanottojen pitemmän aikavälin muutosten tarkastelussa huomio kiinnittyy vuoteen 2005, jolloin luottamushenkilöpaikkojen lisäämiseen suhtauduttiin tavallista selvästi innottomammin. Poikkeaman aiempi selittäminen tutkimusajankohdilla – muut tulokset oli saatu kuntavaalivuosina, minkä voi ajatella lisäävän potentiaalista osallistumishalua – käy uusimman, ei-kuntavaalivuonna saadun tuloksen valossa yhä ontuvammaksi.

Valtuutetut vaaitsevat asian toisin. Kolmannes (32 %) kannattaa luottamustehtävien määrän lisäämistä, kuusi kymmenestä (62 %) vastustaa. Pikemminkin kuin huoli kasvavasta kilpailusta valtuutettujen kantoja selittänee tietoisuus lisäluottamushenkilöiden värväämisen vaikeudesta. ”Uhrautujien” löytäminen on jo nykyisin usein uuvuttavaa. Valtuutettujen nyt saatu jakauma vastaa pitkälti ryhmän aiempia kantoja. Valtuutettujen vastahankaa voi kuitenkin pitää vienona, kun sitä verrataan muista kunnallisista vaikuttajaryhmistä aiemmin kerättyihin tietoihin. Kunnanjohtajissa ajatus luottamushenkilöiden lisäämisestä herätti likimain kauhua (91 % vastusti vuonna 2005).

Osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen luottamushenkilöpaikoja lisäämällä suhtaudutaan suopeasti lähes kaikissa väestöryhmissä. Ehdotus saa enemmän tukea nuorilta kuin vanhoilta. Voimakkaimmin idean torjuvat ylemmät toimihenkilöt, koulutetuimmat sekä kokoomuksen kannattajat. Valtuutettujen kesken vallitsevissa näkemyseroissa huomio kiinnittyy poliittiselle kentälle. Vasemmistopuolueiden valtuutetut kannattavat luottamushenkilöpaikkojen lisäämistä keskimääriäistä enemmän.

4.4 Kansanäänestysten käyttö

Vaikka suoran kansanvallan käyttö on viime vuosikymmeninä yleistynyt valtakunnan politiikassa (presidentinvaalit, EU-kansanäänestys), kuntatasolla asia on edennyt kitkaisemmin. Käynnissä olevan kuntaliitosboomin yhteydessä äänestyksiä on tosin järjestetty lukuisasti.

Neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä kuntalaisten kokemukset eivät ole aina olleet rohkaisevia. ”Väärin” äänestäneen enemmistön tahto on joissakin tapauksissa sivuutettu lopullisessa päätöksenteossa. Ongelmista huolimatta kansanäänestysten käytölle on kesto-tilaus, minkä vuoksi niitä usein ehdotetaan laajemmin sovellettaviksi kunnallisessa päätöksenteossa. Keskeisenä motiivina on mobilisoida yhä passiivisemmiksi muuttuvia kuntalaisia osallistumaan.

Näkemyksiä asiasta luodattiin kahdella väittämämuotoisella kysymyksellä. ”Kansanäänestys kansanäänestyksestä” tuottaa kahtalaisen tuloksen. Kansanäänestykset kelpaavat kuntalaisille sinänsä hyvin, mutta niiden tuottamiin päätöksiin suhtaudutaan jossain määrin varovaisesti.

Seitsemän kymmenestä (71 %) yhtyy näkemykseen, jonka mukaan ”kunnallisten kansanäänestysten nykyistä laajempi käyttö lisäisi kuntalaisten kiinnostusta kunnallisia asioita kohtaan ja halua osallistua niihin”. Eri mieltä on noin neljännes (26 %). Joskaan tulos ei suuresti poikkea edellisestä, se viittaa skeptisyyden kasvuun. Myös koko neljän mittauksen aikasarjasta hahmottuu pikemminkin laskeva kuin nouseva trendi. (Kuvio 47.)

Vaikka valtuutettujen kannat osoittautuvat samansuuntaisiksi, epäilyä esiintyy enemmän. Kuusi kymmenestä (61 %) uskoo kansanäänestysten lisäämisen lisäävän kuntalaisten osallistumista, joka kolmas (34 %) ei. Jakauma on asiallisesti sama kuin kolmessa aiemmassa mittauksessa.

Hyväksyvä asennoituminen saa enemmistöaseman kaikissa väestön osaryhmissä. Tästä huolimatta kansanäänestysten kaipuussa havaitaan verraten suuriakin eroja. Mikäli puolueiden kannattajakunnat asetetaan jonkinlaiseen innokkuusjärjestykseen, kärkeen kohoavat Perussuomalaisien kannattajat. Seuraaviksi sijoittuvat vihreiden ja vasemmistopuolueiden äänestäjät. Suhteellisesti vaisuimman puollon kansanäänestykset saavat keskustan ja kokoomuksen kannattajilta. Valtuutettujen keskuudessa poliittisten ryhmien keskinäinen järjestys muodostuu käytännössä samaksi.

Vasta-argumentti, kansanäänestysten mielekkyyttä kritisoiva teesi, nojasi edellä mainittuun kansanvaltaisuus- ja asiantuntijuusvaatien ristiriitaan. Väite ”Kuntalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen esimerkiksi kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä” jakaa kansalaisia näkyvästi. Väitettä totena pitäviä (43 %) on kuitenkin vähemmän kuin sen kiistäviä (51 %). (Kuvio 48.)

Jälkimmäisten – kansan päätösten järkevyyteen luottavien – osuus on pikemminkin jonkin verran kasvanut kuin vähentynyt edellisestä

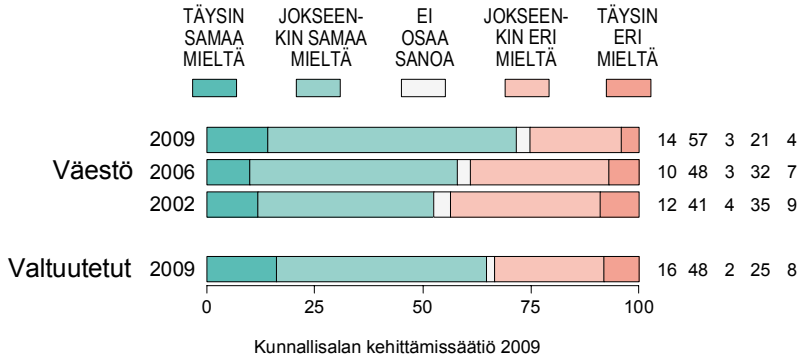
mittauksesta. Myös aiempi asennekehitys viittaa samansuuntaiseen muutokseen. Kun tämä suhteutetaan edellisen mittarin heijastamaan asennetrendiin, kansalaisten kansanäänestyskannoissa tapahtunut muutos on hankalasti tulkittava. Sekä kansanäänestyksiä puoltavat että niitä vastustavat asenteet ovat samanaikaisesti hieman vahvistuneet. Ulospääsy, jos sellaista tarvitaan, voidaan löytää väitteiden perusteluosista, jotka eivät pure vastaajiin aivan entisessä määrin.

Valtuutettujen käsitykset kansanäänestyspäätösten kelvollisuudesta jakaantuvat miltei tasan kahtia. Epäilevällä kannalla on joka toinen (49 %), luottavalla lähes yhtä moni (45 %). Vertailu vuoden takaiseen kertoo viimeksi mainittujen vähäisestä lisääntymisestä.

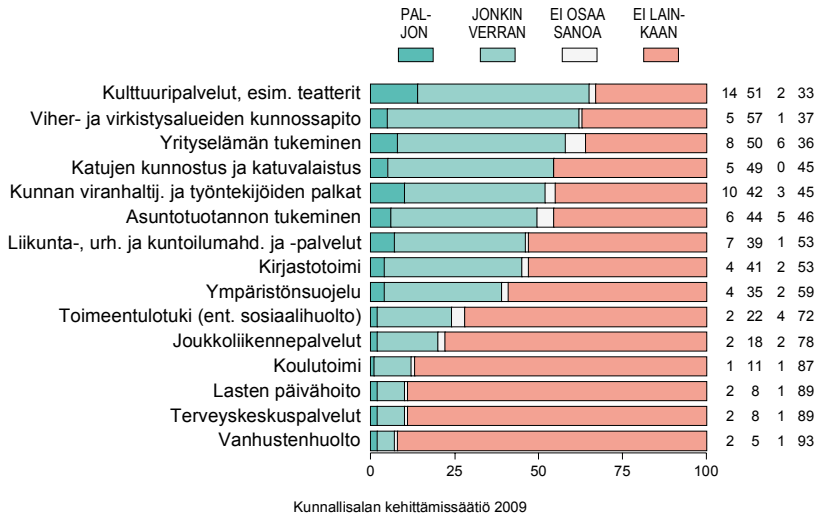
Väestön sisällä huoli kansanäänestysten tuottamista huonoista päätöksistä on hieman tavallista yleisempää mm. keskustan ja kokoomuksen kannattajien keskuudessa. Laajimmin laatuongelman kieltävät Vasemmistoliiton ja Perussuomalaisten kannattajat.

Valtuutettujen kantojen lähempi tarkastelu tuo esille paljolti samat suhtautumiserot. Huoli kansanäänestysten tuottamista huonoista päätöksistä on keskimääräistä yleisempää etenkin kokoomuksen valtuutettujen keskuudessa. Laajimmin kansan päätösten järkevyyteen luottavia ovat – viime tutkimuksen tapaan – vihreiden ja Vasemmistoliiton valtuutetut.

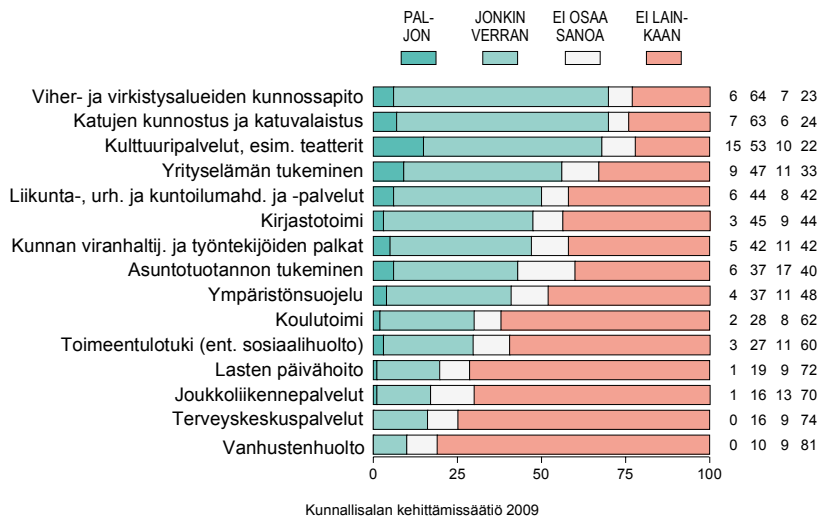
Kuvio 1. "Kunnallisiin palveluihin ja hallintoon kohdistettavat säästöt ovat jälleen tarpeellisia, jotta kuntien taloudellinen tilanne paranisi" (%).

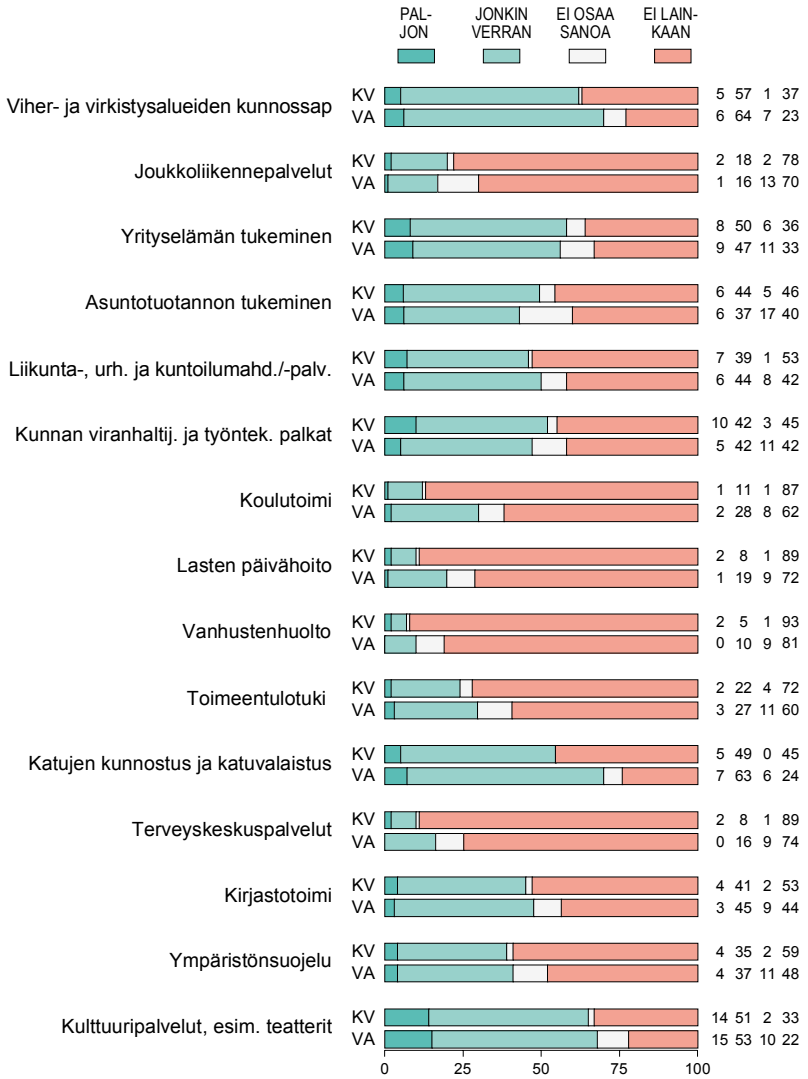
Kuvio 2. JOS KUNTIEN ON KARSITTAVA MENOJAAN, MISTÄ MENOKOhteista VOITAIISIIN SÄÄSTÄÄ (koko väestö, %).

Kuvio 3. JOS KUNTIEN ON KARSITTAVA MENOJAAN, MISTÄ MENOKOhteista VOITAISIN SÄÄSTÄÄ: VALTUUTETTUJEN ARVIOT (%).

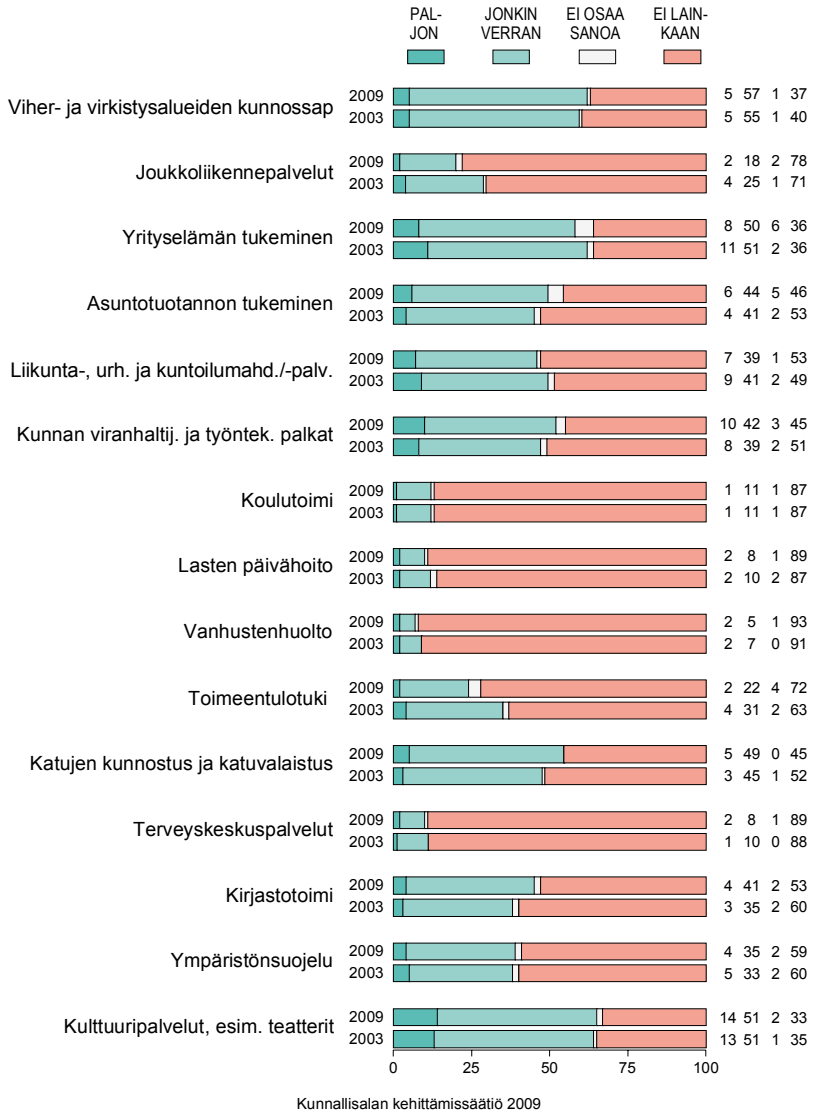

Kuvio 4. MISTÄ MENOKOHITEISTA VOITAISIN SÄÄSTÄÄ: KOKO VÄESTÖN (KV) JA VALTUUTETTUIEN (VA) ARVIOT (%).

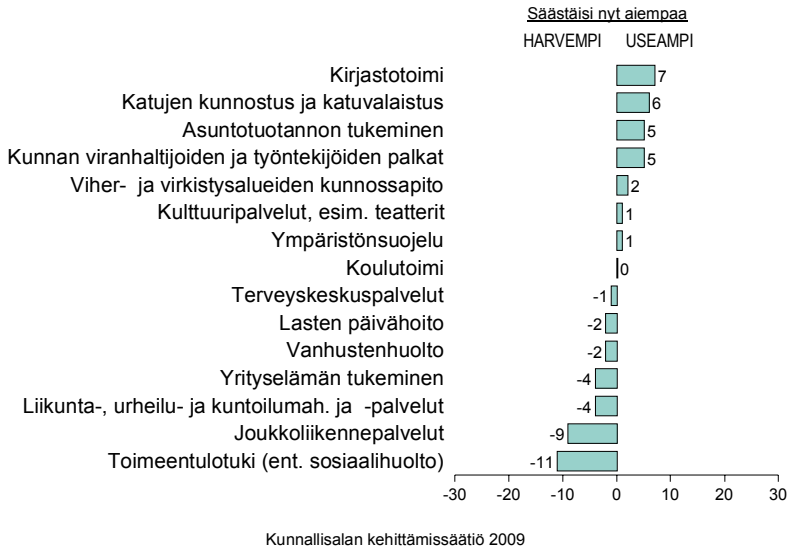

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2009

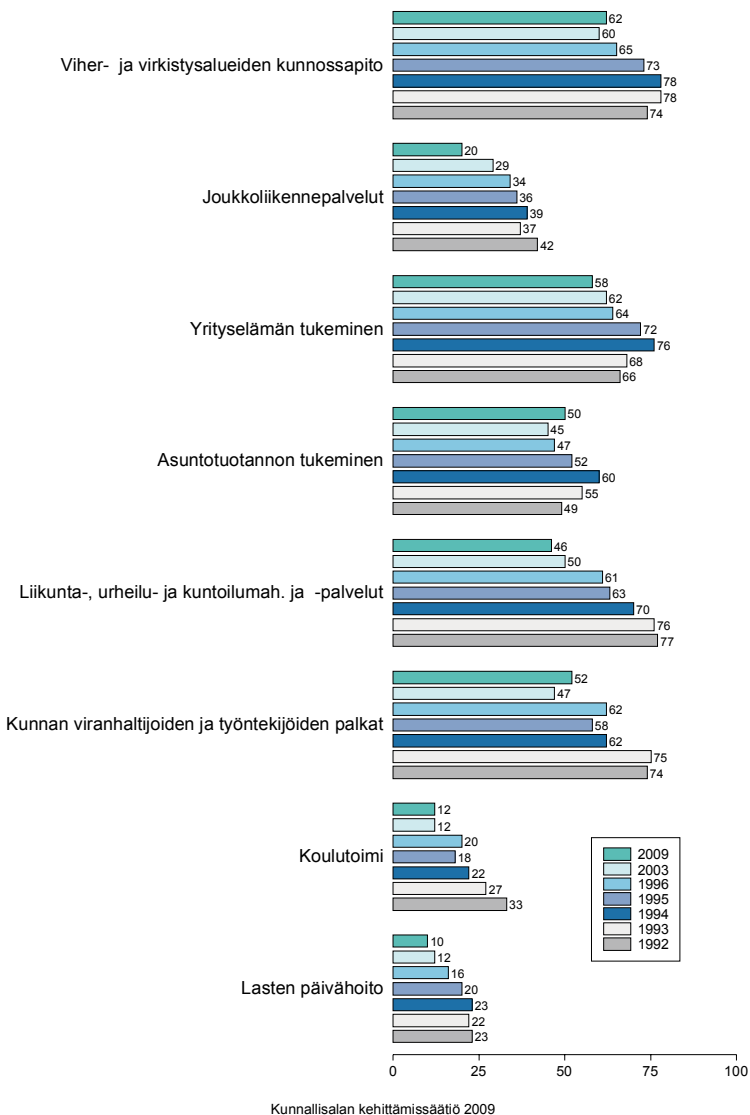
Kuvio 5. MISTÄ MENOKOHTEISTA VOITAISIIIN SÄÄSTÄÄ: ARVIOT VUOSINA 2003 JA 2009 (koko väestö, %).

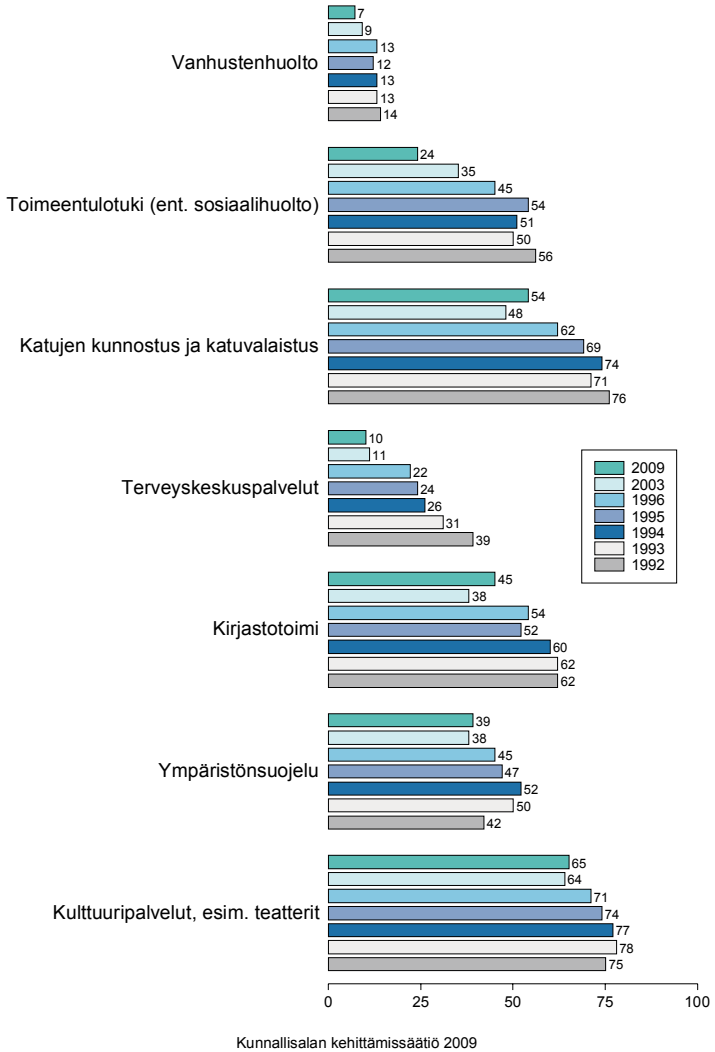
Kuvio 5b. MISTÄ MENOKOhteista VOITAIISIIN SÄÄSTÄÄ: MUUTOKSET VUODESTA 2003 (paljon + jonkin verran -osuuksien erotukset, %).

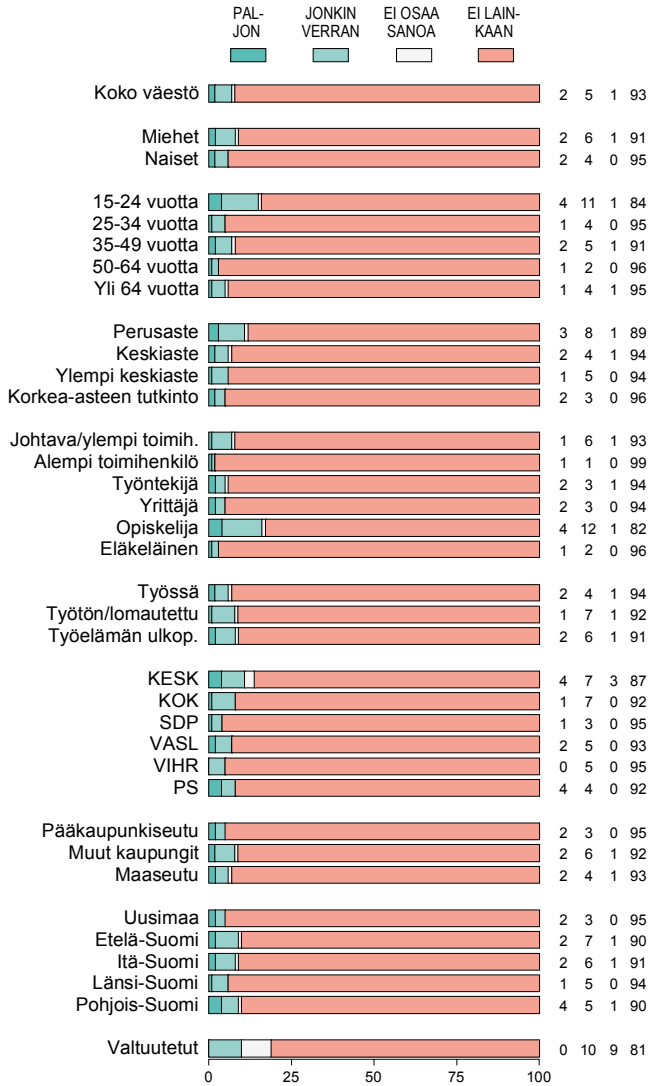
Kuvio 6a. MISTÄ MENOKOHTEISTA VOITAISIN SÄÄSTÄÄ: MUUTOKSET ARVIOINNEISSA 1992–2009 (koko väestö; paljon tai jonkin verran, %).

Kuvio 6b. MISTÄ MENOKOhteista VOITAIISIIN SÄÄSTÄÄ: MUUTOKSET ARVIOINNEISSA 1992–2009 (koko väestö; paljon tai jonkin verran, %).

Kuvio 7. MISTÄ MENOKOHTEISTA VOITAISIN SÄÄSTÄÄ: VANHUSTENHUOLTO (%).

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2009

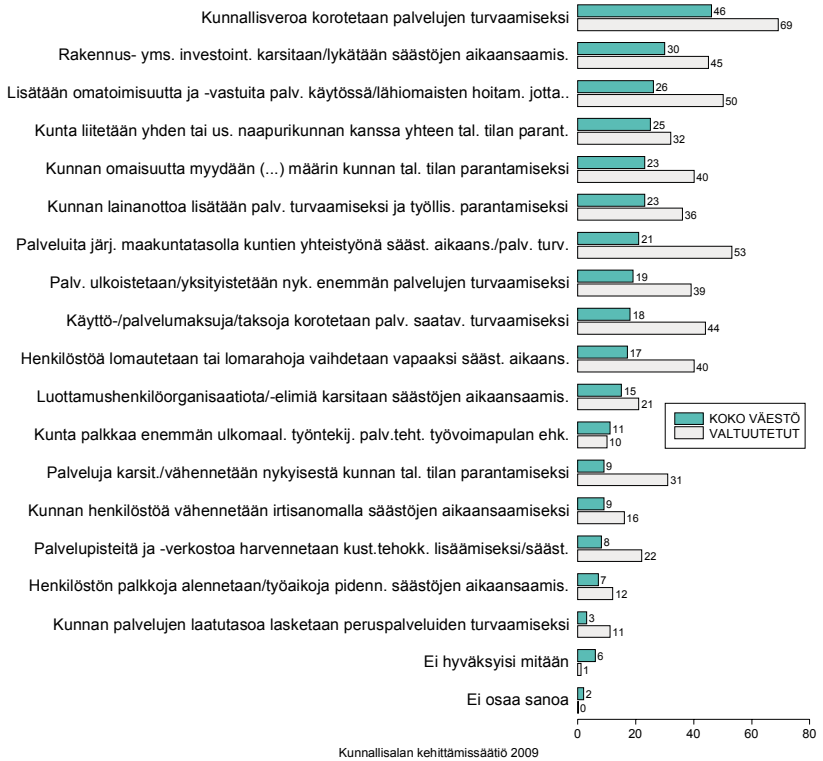
Kuvio 8. MITKÄ PALVELUJA, TALOUTTA JA HALLINTOA KOSKEVAT TOIMET HYVÄKSYISI OMAS-
SA KOTIKUNNASSAAN MENEILLÄÄN OLEVAN TALouden TAANTUMAN AIKANA (koko
väestö; monivalintakysymys, tekstejä osin pelkistetty, %).

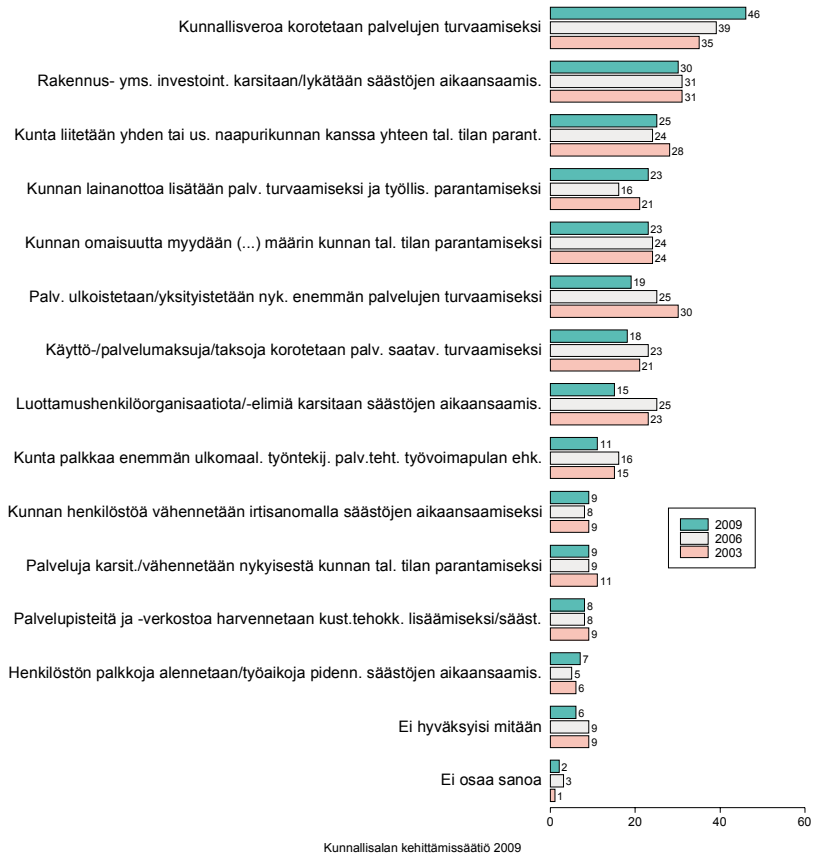
**Kuvio 9. MITKÄ PALVELUJA, TALOUTTA JA HALLINTOA KOSKEVAT TOIMET HYVÄKSYISI OMAS-
SA KOTIKUNNASSAAN MENEILLÄÄN OLEVAN TALOUDEN TAANTUMAN AIKANA: VAL-
TUUTETTUJEN ARVIOT (%).**

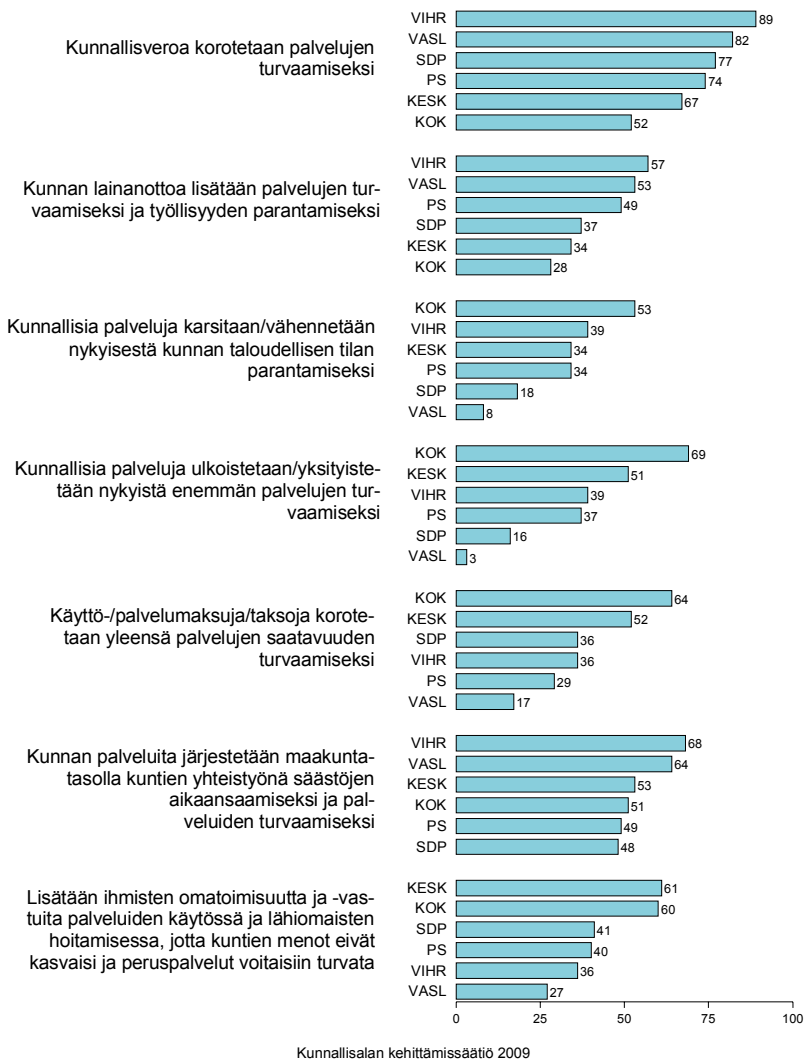
Kuvio 10. MITKÄ TOIMET HYVÄKSYISI KUNNASSAAN: KOKO VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT (%).

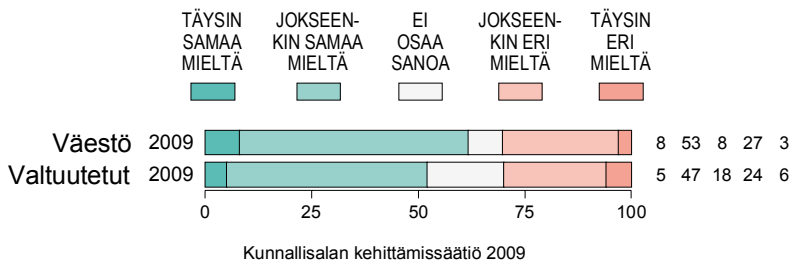
Kuvio 11. MITKÄ PALVELUJA, TALOUTTA JA HALLINTOA KOSKEVAT TOIMET HYVÄKSYISI OMASSA KOTIKUNNASSAAN [MENEILLÄÄN OLEVAN TALOUDEN TAANTUMAN AIKANA / 2003 ja 2006: KULUVAN VUOSIKYMMENEN AIKANA] (koko väestö; yhteiset arviointikohteet, %).

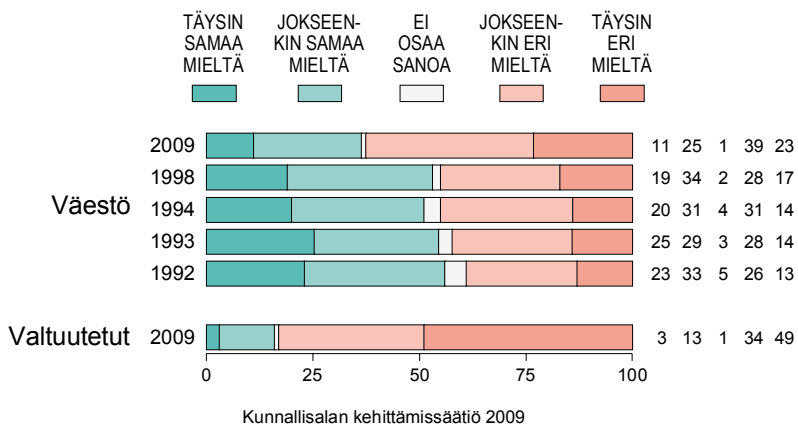
Kuvio 12. MITKÄ TOIMET HYVÄKSYISI: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT PUOLUEKANNAN MUKAAN (osavertailu, %).

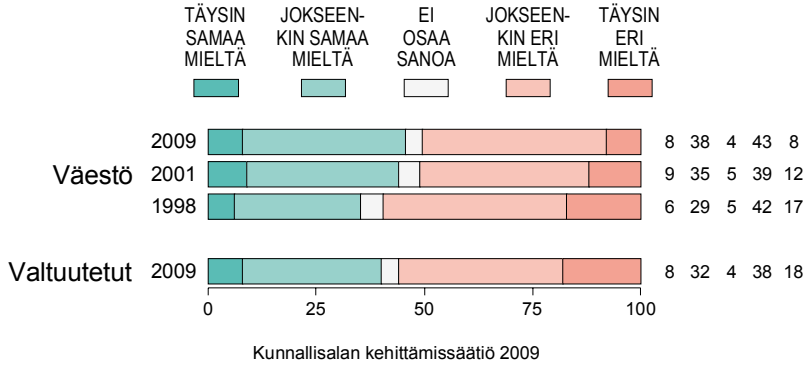
Kuvio 13. "Kuntapalveluiden määrän, saatavuuden ja laadun muutokset johtavat ihmisten omatoimisuuden lisääntymiseen haluttiinpa sitä tai ei" (%).

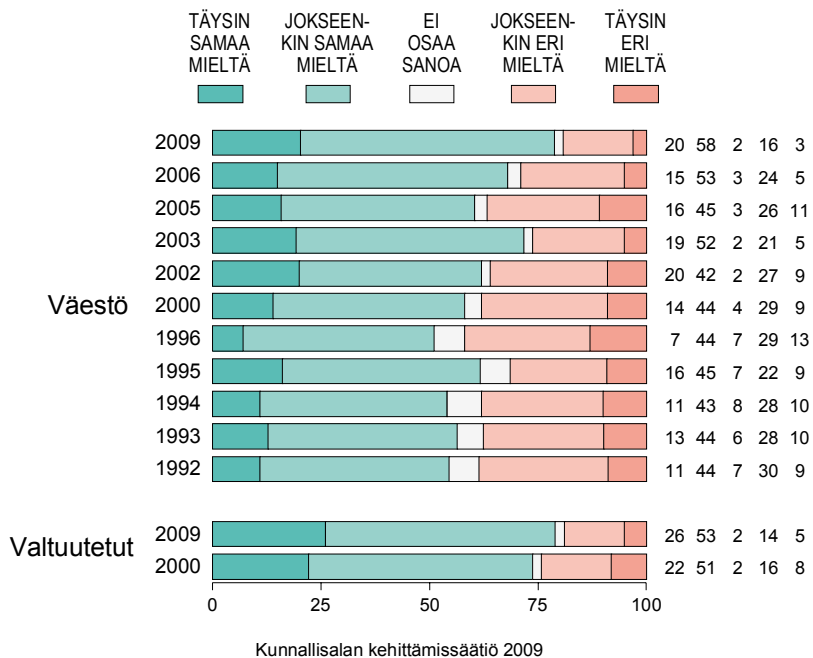
Kuvio 14. "Kunnalliset palvelut tulisi kohdistaa lähinnä vain niille kuntalaisille, joilla ei ole varaa yksityisiin palveluihin" (%).

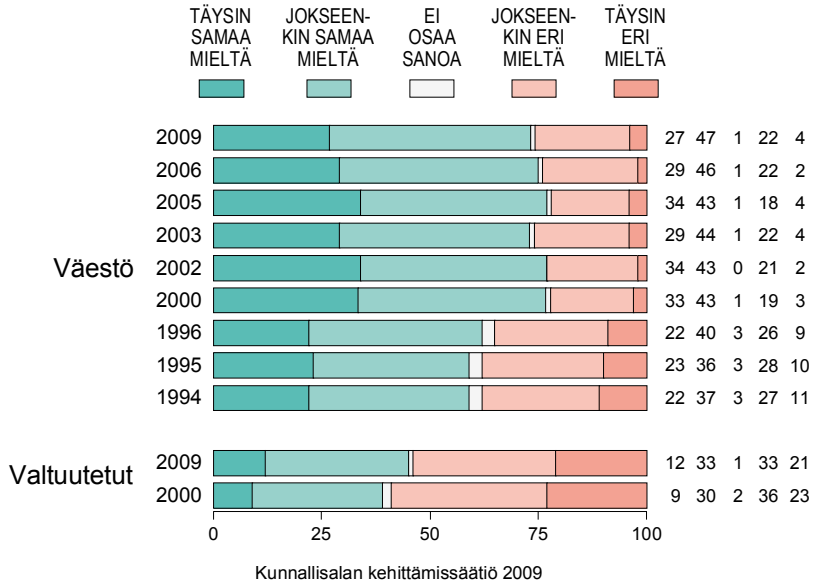
Kuvio 15. "Palvelut kunnissa ovat paisuneet yli/ylitse kansalaisten maksukyvyyn" (%).

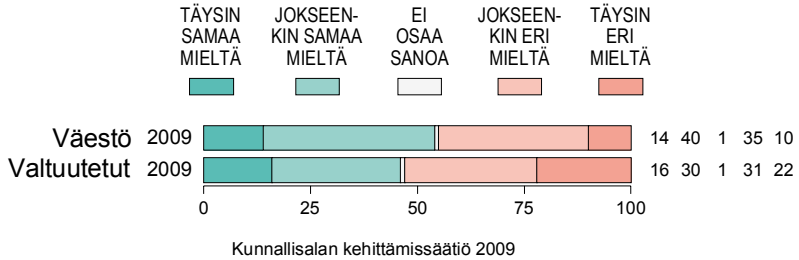
Kuvio 16. "Kunnan tarjoamiin palveluihin ja niiden tasoon verrattuna kunnallisverotus ei ole maassamme mitenkään kohtuuttoman korkeata" (%).

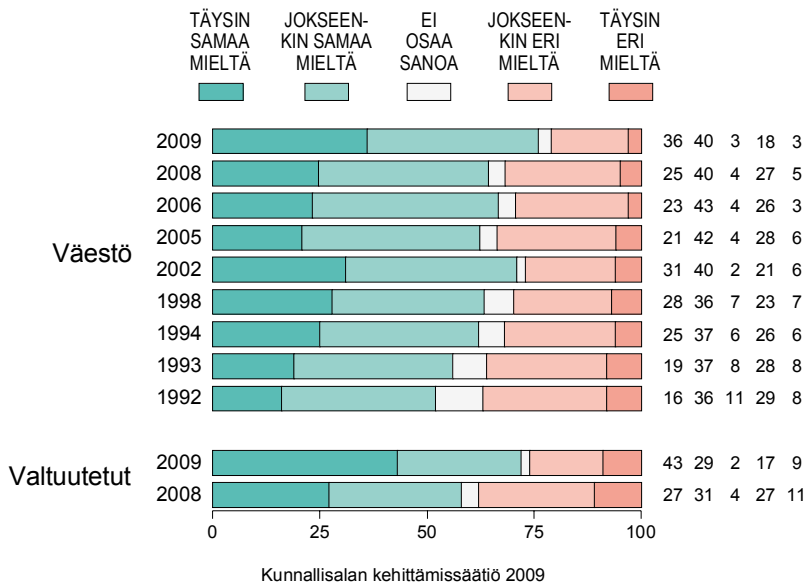
Kuvio 17. "Kansalaisilla tulee olla oikeus ilmaisiin tai lähes ilmaisiin kunnallisiin peruspalveluihin riippumatta siitä, mitä palveluiden tuottaminen tulee maksamaan" (%).

Kuvio 18. "On yhdentekevää, tuotetaanko kunnalliset palvelut kunnan itsensä vai yksityisten yritysten toimesta, kunhan vain kuntalaiset saavat tarvitsemansa palvelut" (%).

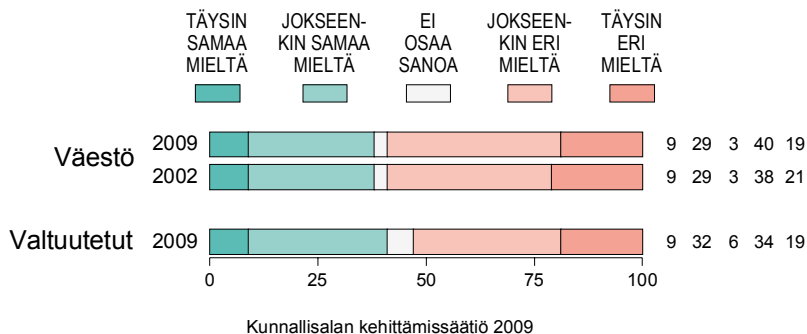

Kuvio 19. "Mikäli kunnalliset palvelut yksityistettäisiin*, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi" (%).

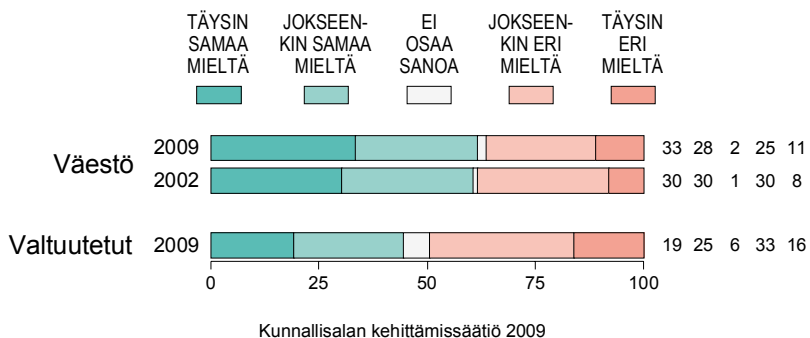

*Kysymyksen muodossa useita muutoksia seuranta-aikana. Vuonna 2008 kysymys kuului "Mikäli kunnalliset palvelut ulkoistettaisiin yksityisten yritysten tai järjestöjen hoidettaviksi, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi". Vuosina 2005 ja 2006 muotoiluna oli "Mikäli kunnalliset palvelut ulkoistettaisiin yksityisten yritysten hoidettaviksi, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi". Nyt käytetty muoto on jälleen sama kuin seuranta-ajan alussa ja sitä seuraavissa mittauksissa vuoteen 2002 saakka.

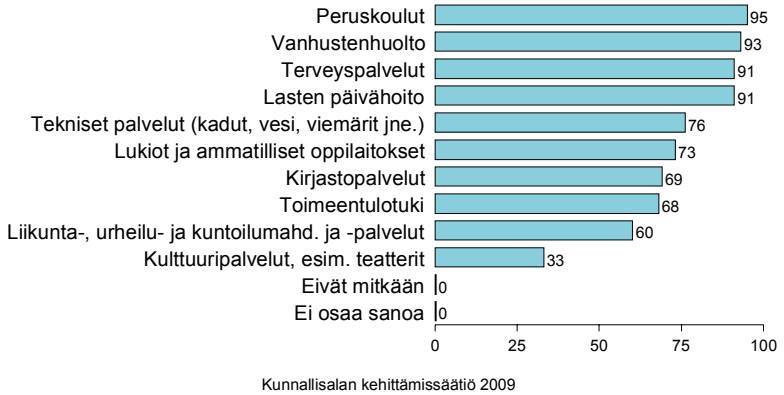
Kuvio 20. "lääkkäät pitkäaikaistyöttömät pitäisi päästää eläkkeelle ja palkata enemmän maahanmuuttajia tekemään palvelu- ja hoitotyötä" (%).

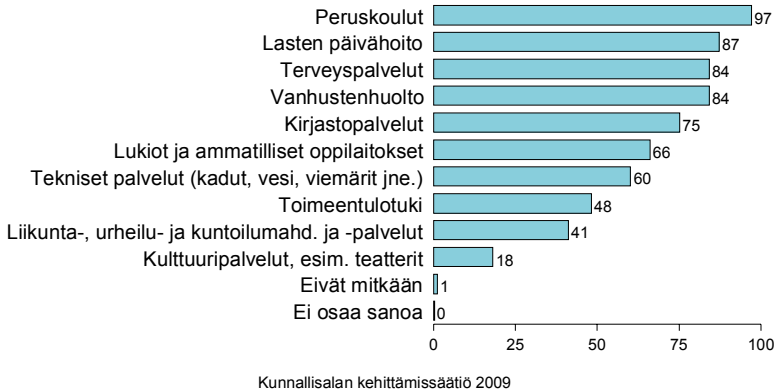
Kuvio 21. "Tänne on turha houkutella ulkomaalaisia työntekijöitä, kun työpaikat eivät tulevaisuudessa riitä edes suomalaisille itselleen" (%).

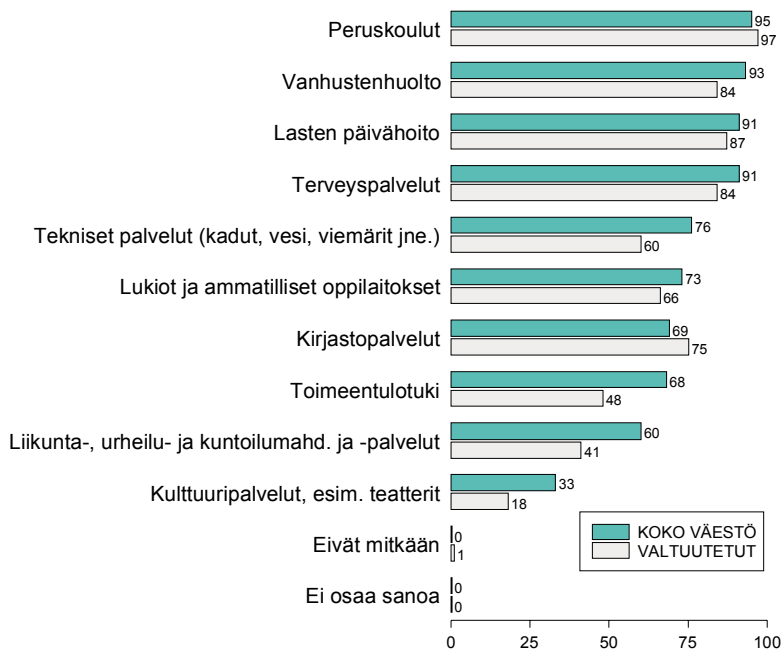
Kuvio 22. MITKÄ PALVELUT EHDOTTOMASTI KUULUVAT KUNNAN TEHTÄVIIN (koko väestö, %).

Kuvio 23. MITKÄ PALVELUT EHDOTTOMASTI KUULUVAT KUNNAN TEHTÄVIIN: VALTUUTETTUJEN ARVIOT (%).

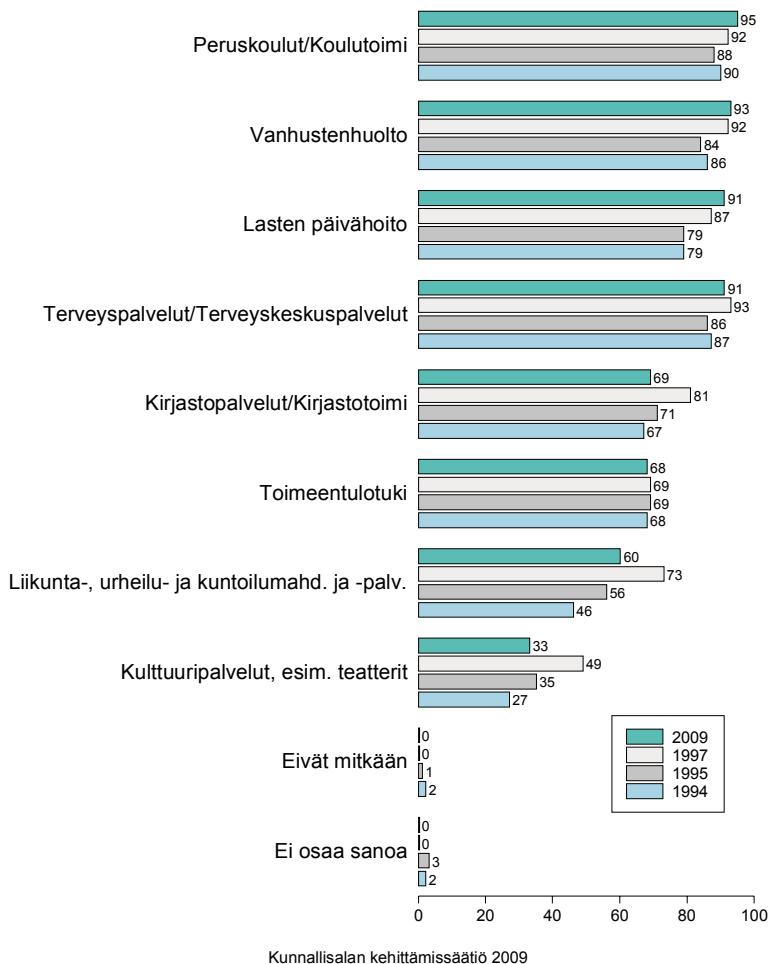

Kuvio 24. MITKÄ PALVELUT EHDOTTOMASTI KUULUVAT KUNNAN TEHTÄVIIN: KOKO VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT(%).

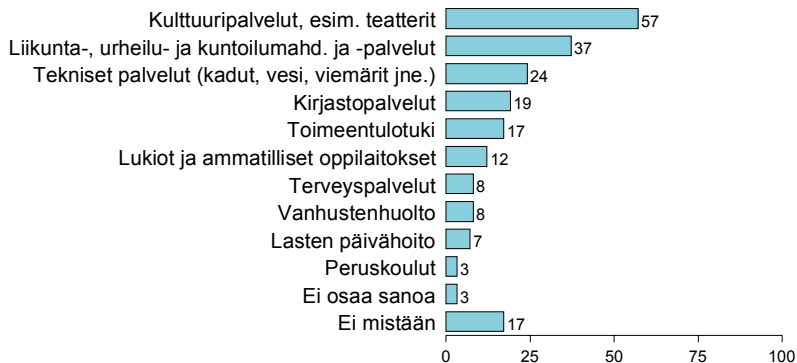

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2009

Kuvio 25. MITKÄ PALVELUT EHDOTTOMASTI KUULUVAT KUNNAN TEHTÄVIIN: ARVIOT VUOSINA 1994-2009 (koko väestö, %).

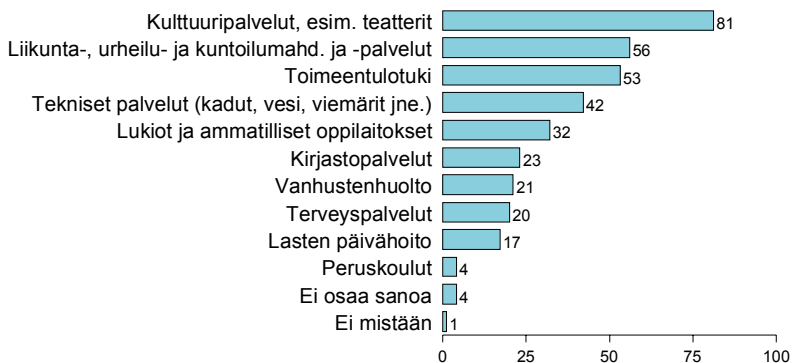

Kuvio 26. MISTÄ TEHTÄVÄALUEISTA KUNTA VOISI LUOPUA, JOLLOIN JOTKUT TOISET TAHOT HOITAISIVAT NÄITÄ TEHTÄVIÄ (koko väestö, %).

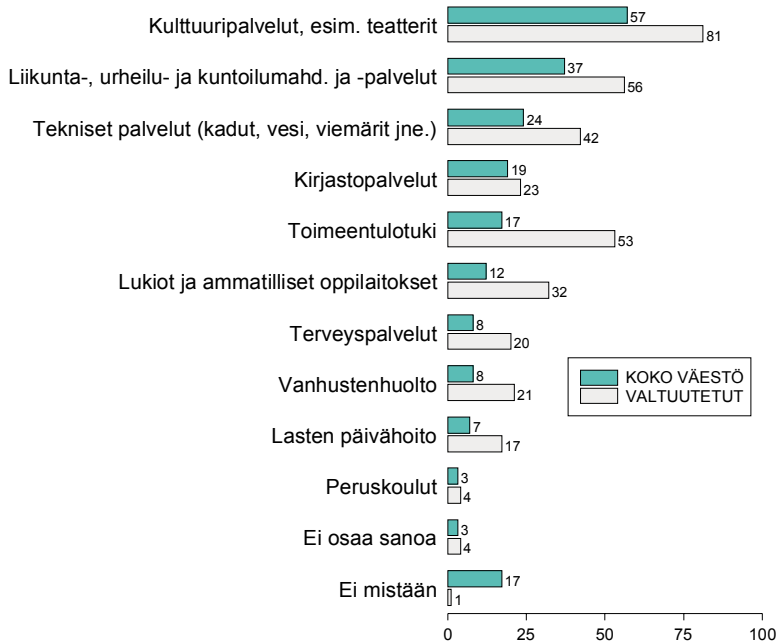
Kunnallissalan kehittämissäätiö 2009

Kuvio 27. MISTÄ TEHTÄVÄALUEISTA KUNTA VOISI LUOPUA, JOLLOIN JOTKUT TOISET TAHOT HOITAISIVAT NÄITÄ TEHTÄVIÄ: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT (%).

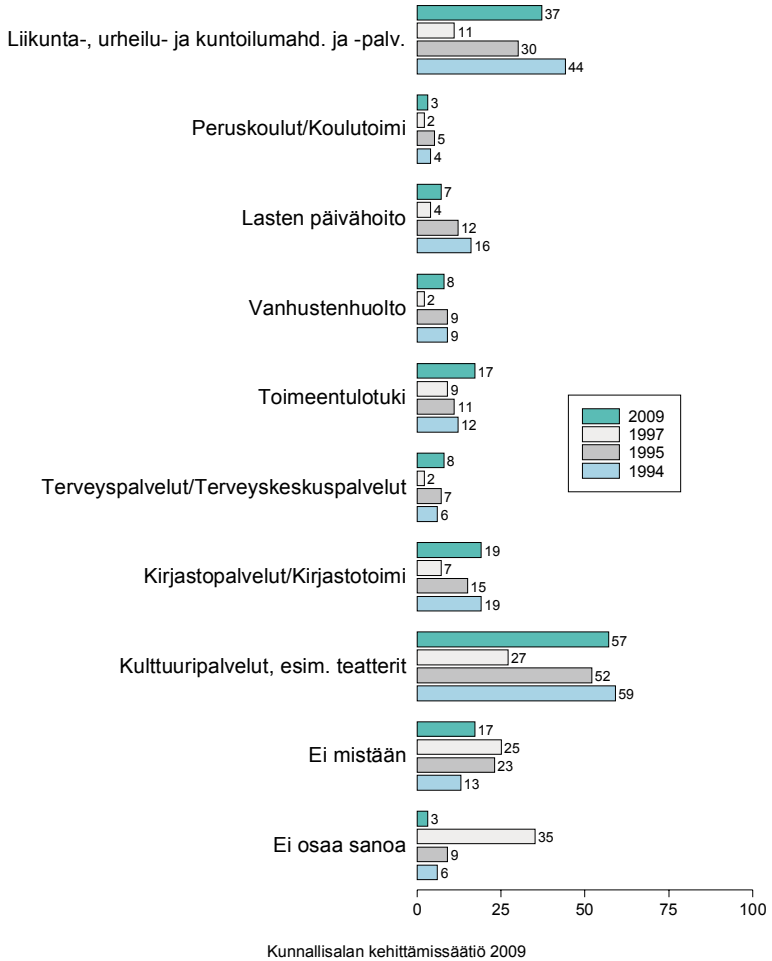
Kunnallissalan kehittämissäätiö 2009

Kuvio 27b. MISTÄ TEHTÄVÄALUEISTA KUNTA VOISI LUOPUA: KOKO VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT (%).

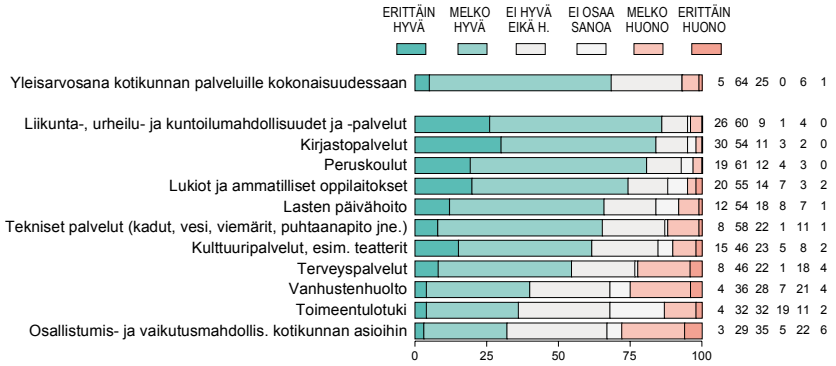

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2009

Kuvio 28. MISTÄ TEHTÄVÄALUEISTA KUNTA VOISI LUOPUA: ARVIOT VUOSINA 1994–2009 (koko väestö, %)

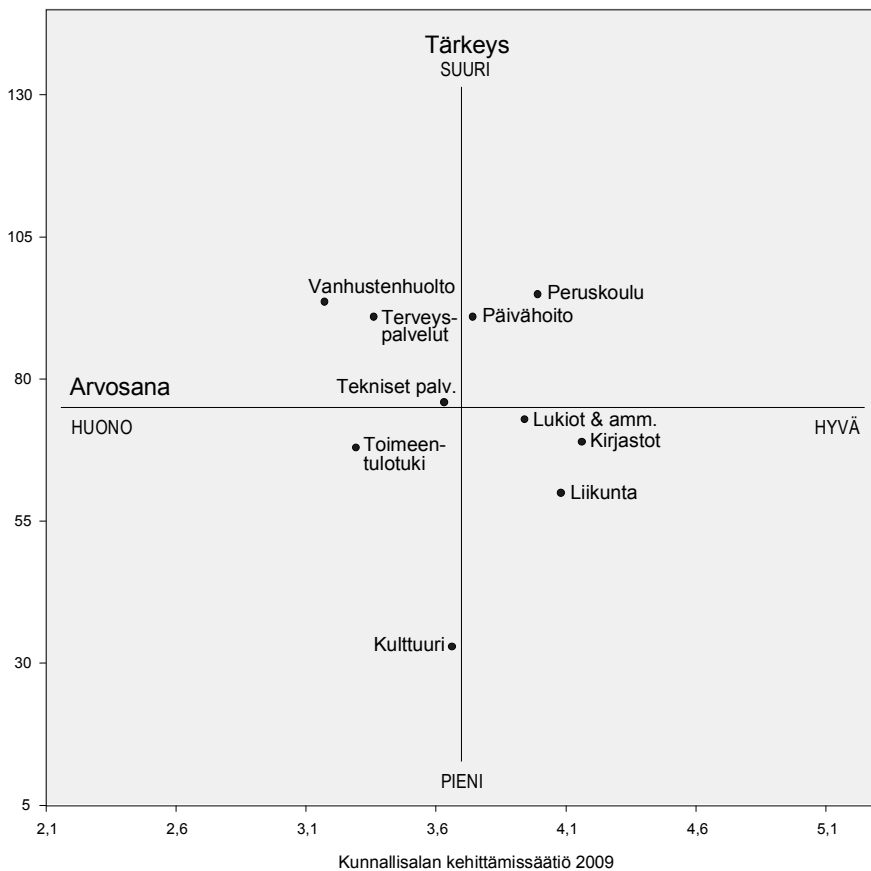

Kuvio 29. ARVOSANAT OMAN KUNNAN KUNNALLISILLE PALVELUILLE, JOS AJATTELEE ASIAA KOKONAISUUDESSAAN PALVELUJEN MÄÄRÄN, SAATAVUUDEN JA LAADUN KANNALLTA (%).

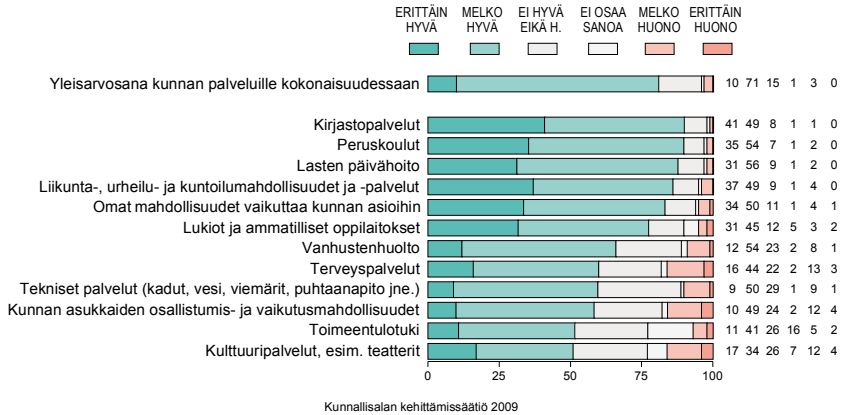

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2009

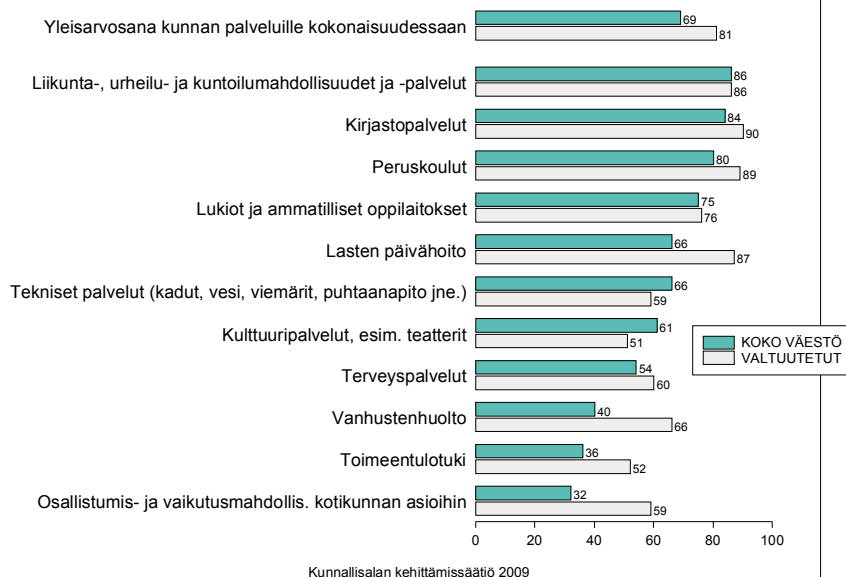
Kuvio 30. KUNNAN ERI PALVELUIDEN TÄRKEYS vs. NIILLE ANNETTUT ARVOSANAT (suhteellinen tarkastelu, akselien leikkauspiste = kaikkien palveluiden keskimääräinen tärkeys/keskimääräinen arvosana).

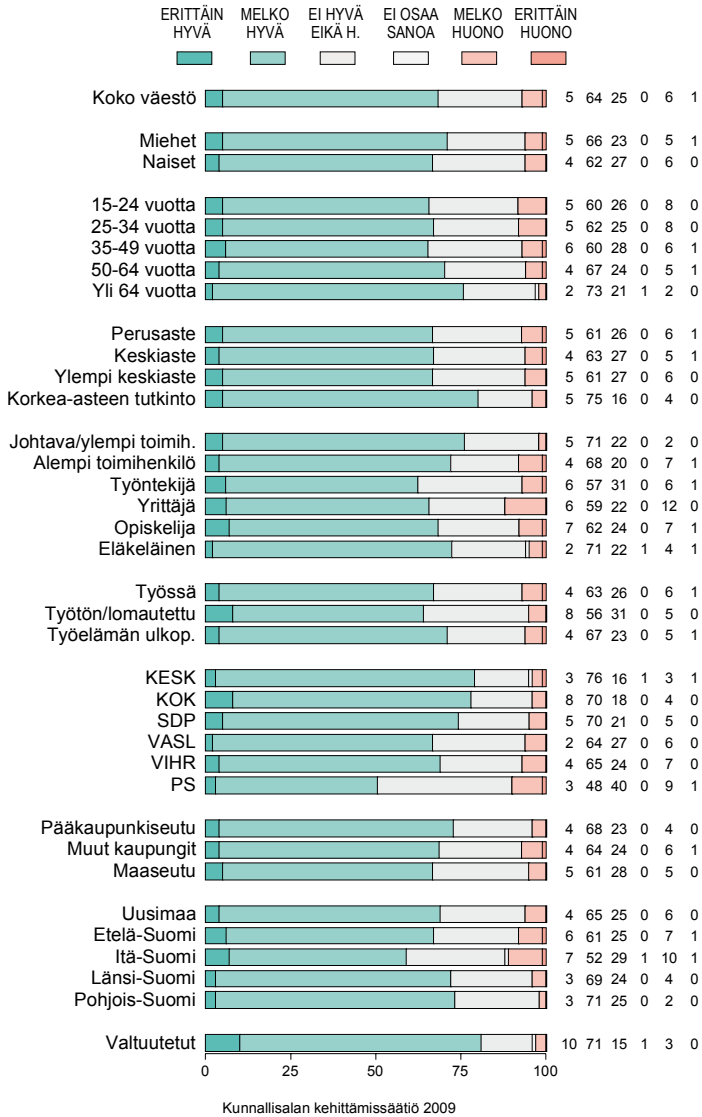
Kuvio 31. ARVOSANAT OMAN KUNNAN KUNNALLISILLE PALVELUILLE, JOS AJATTELEE ASIAA KOKONAISUUDESSAAN PALVELUJEN MÄÄRÄN, SAATAVUUDEN JA LAADUN KANNALLTA: VALTUUTETUT (%).

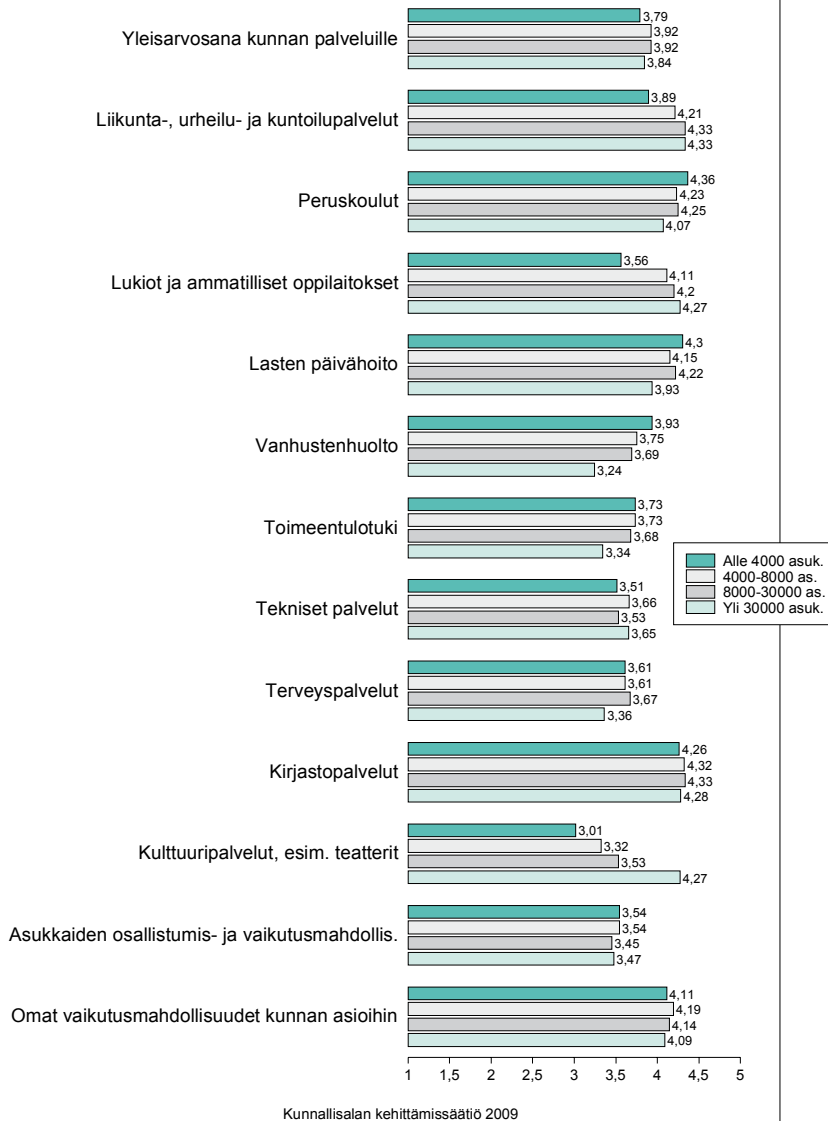
Kuvio 32. ARVOSANAT OMAN KUNNAN KUNNALLISILLE PALVELUILLE: KOKO VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT (erittäin tai melko hyvä, %).

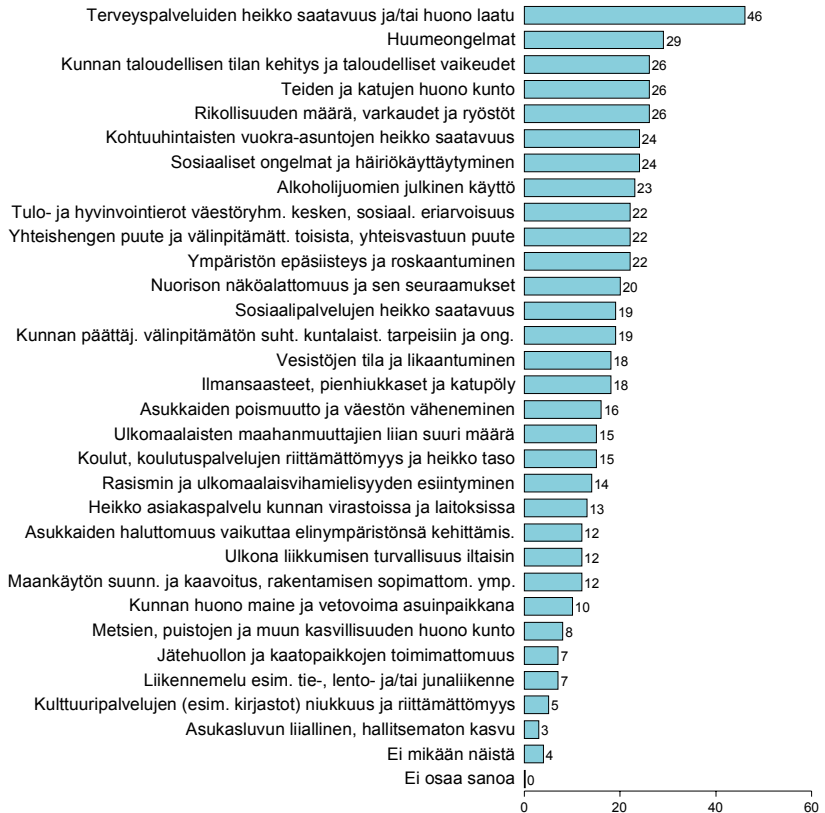
Kuvio 33. ARVOSANAT OMAN KUNNAN PALVELUILLE: YLEISARVOSANA (%).

**Kuvio 34. ARVOSANAT OMAN KUNNAN PALVELUILLE: VALTUUTETTUI-
JEN ARVIOT KUNTAKOON MUKAAN (asteikkokeskiarvot).**

Kuvio 35. MITKÄ ASIAT HUOLESTUTTAVAT OMASSA KOTIKUNNASSA (koko väestö, monivalintakysymys, %).

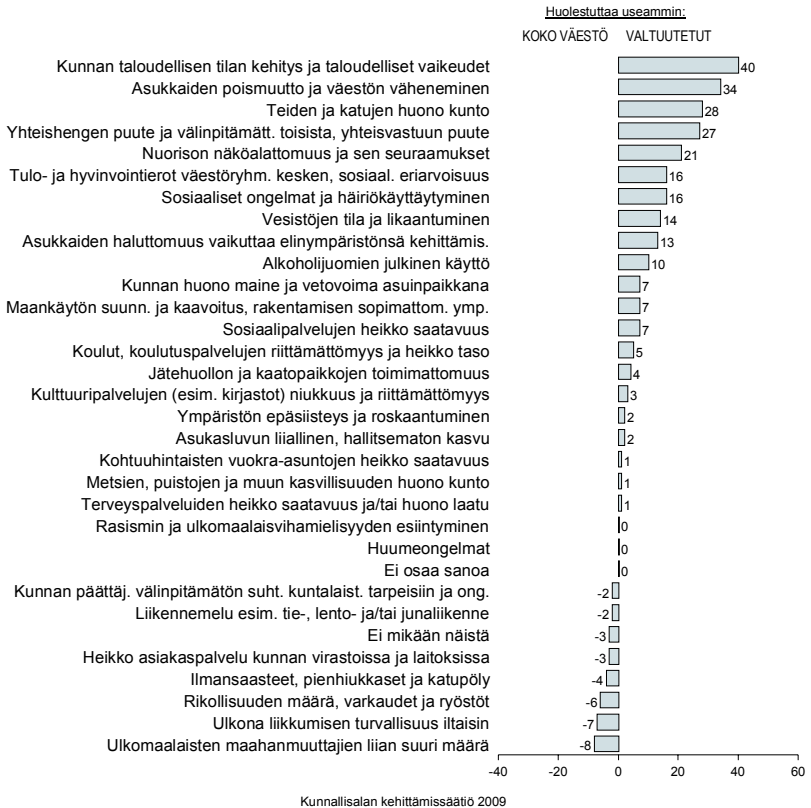
Kunnallisalan kehittämissäätiö 2009

Kuvio 36. MITKÄ ASIAT HUOLESTUTTAVAT OMASSA KOTIKUNNASSA: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT (%).

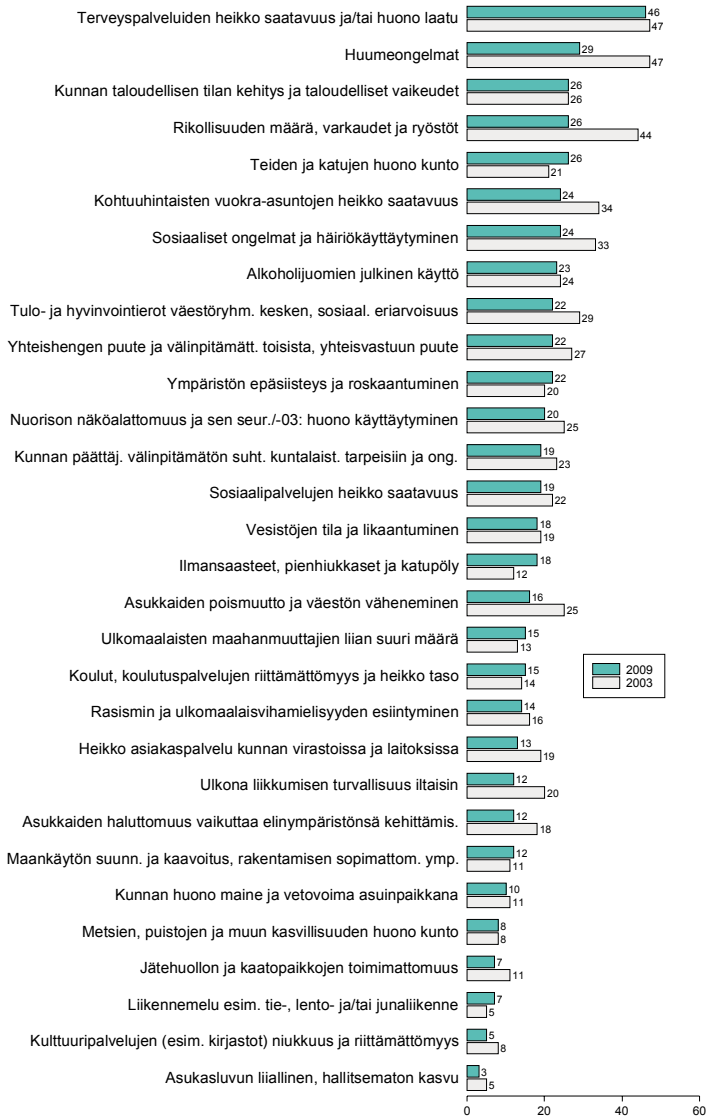

Kunnallisalan kehittämissäätiö 2009

Kuvio 37. MITKÄ ASIAT HUOLESTUTTAVAT KOTIKUNNASSA: KOKO VÄESTÖ vs. VALTUUTETUT (asian maininneiden osuuksien erotukset, %).

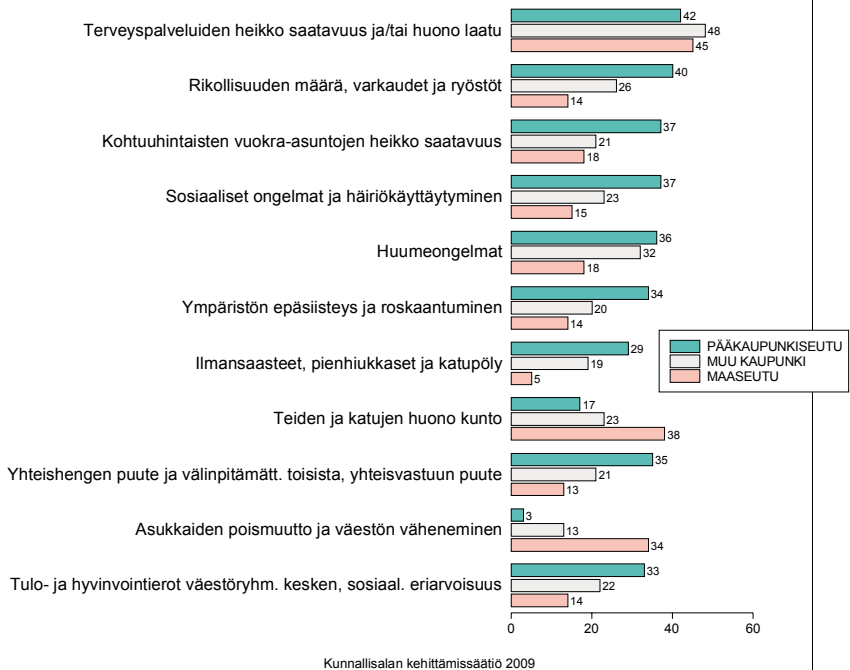

Kuvio 38. MITKÄ KAIKKI ASIAT HUOLESTUTTAVAT OMASSA KOTIKUNNASSA: ARVIOT VUOSINA 2003 JA 2009 (koko väestö, %).

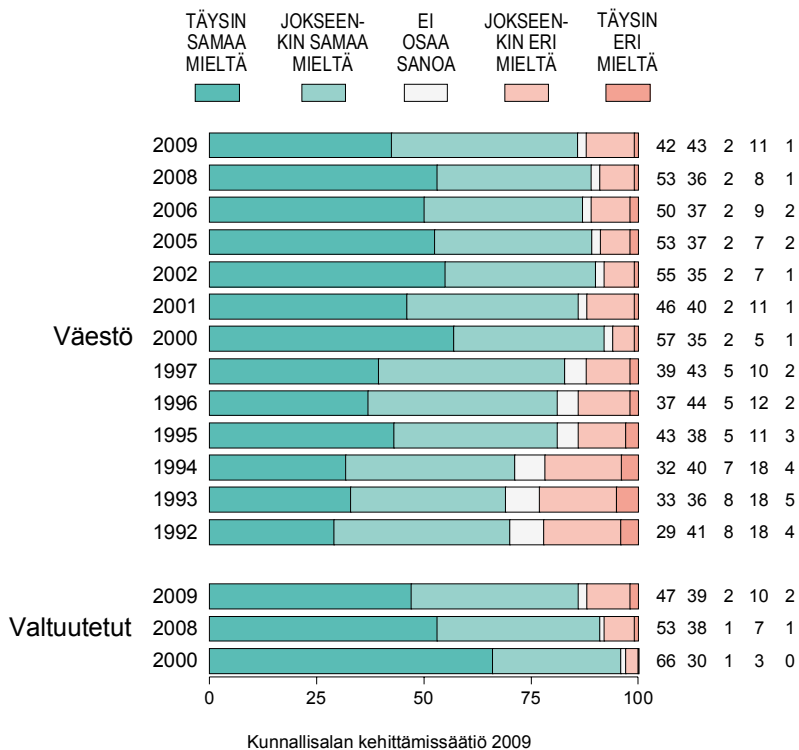

Kunnallisalan kehittämissäätiö 2009

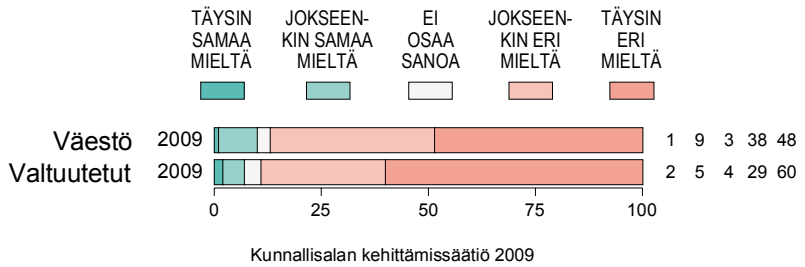
Kuvio 39. MITKÄ ASIAT HUOLESTUTTAVAT OMASSA KUNNASSA: ESIMERKKEJÄ KUNTATYYPIN MUKAISISTA EROISTA(%).

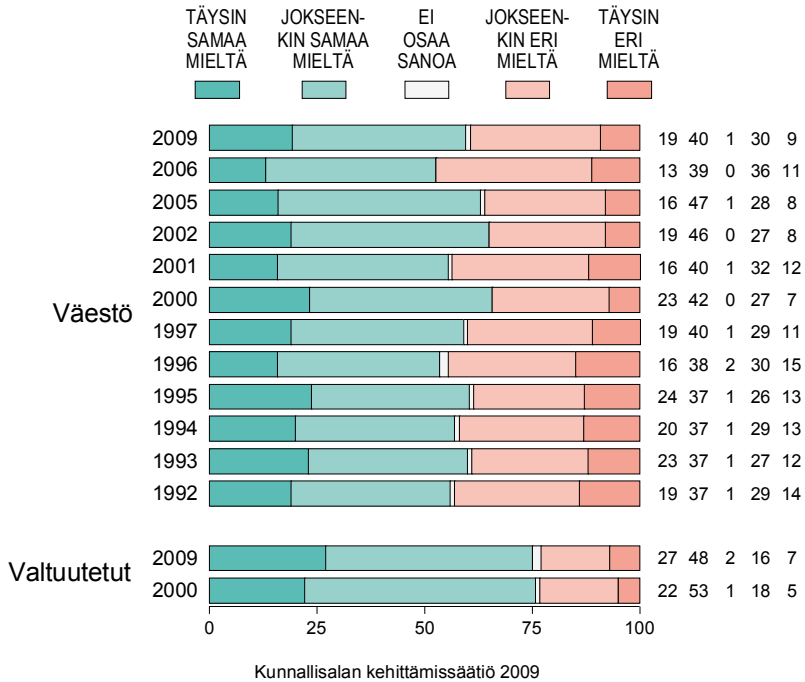
Kuvio 40. "Kunnallinen itsehallinto ja demokratia ovat suomalaisille perusarvoja, joita ei saa heikentää missään oloissa" (%).

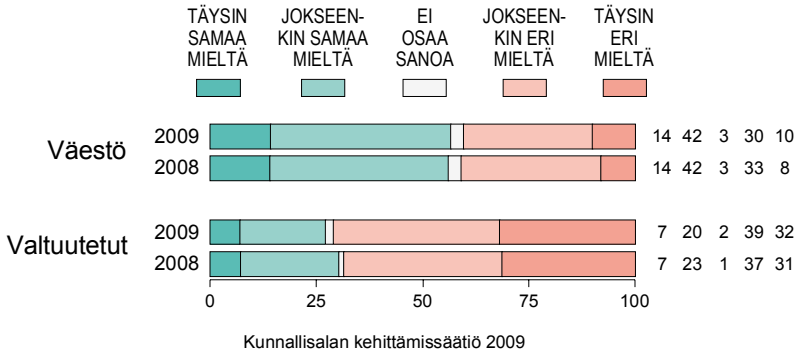
Kuvio 41. "Suomalainen kuntajärjestelmä tulisi lakkauttaa ja perustehtävät siirtää valtion hoidettavaksi" (%).

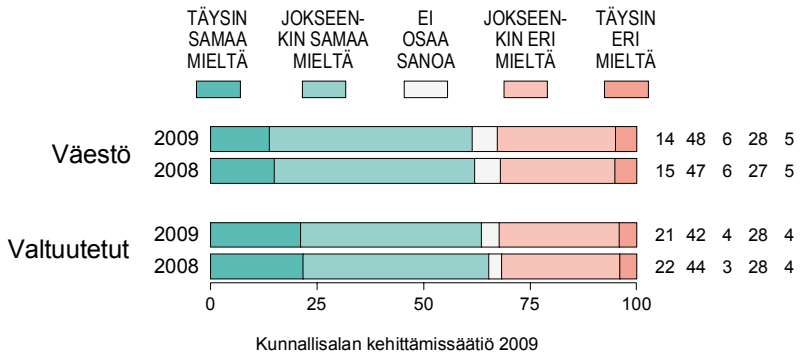
Kuvio 42. "Jokainen, joka haluaa, pystyy kyllä vaikuttamaan kotikuntansa asioihin" (%).

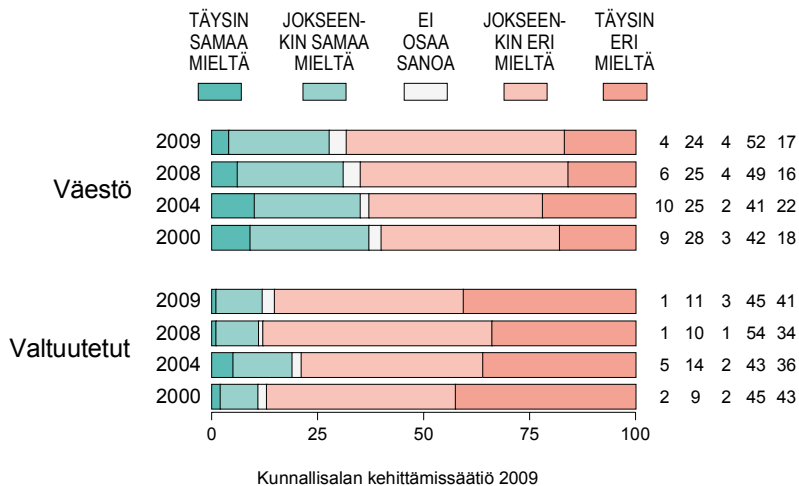
Kuvio 43. "Kunnallisvaalit eivät tarjoa äänestäjälle todellista mahdollisuutta muuttaa kunnallispolitiikan suuntaa" (%).

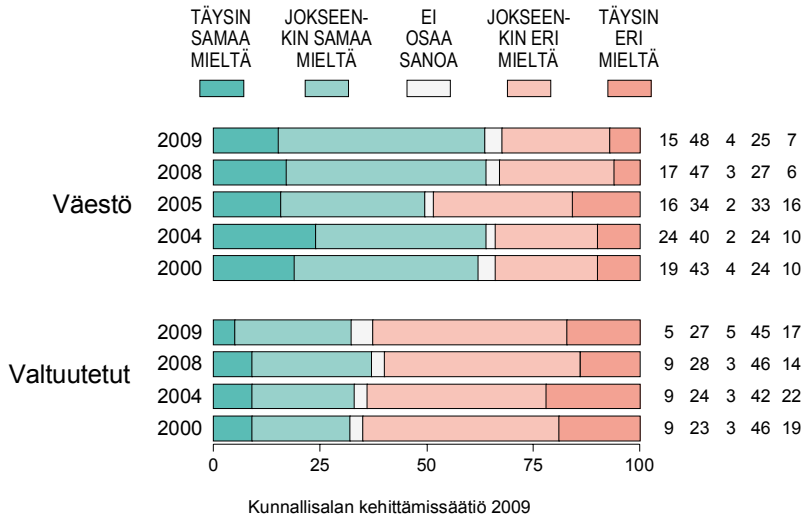
Kuvio 44. "Kuntia johdetaan liian virkamiesvetoisesti, jonka vuoksi luottamushenkilöiden todellista valtaa tulisi kasvattaa" (%).

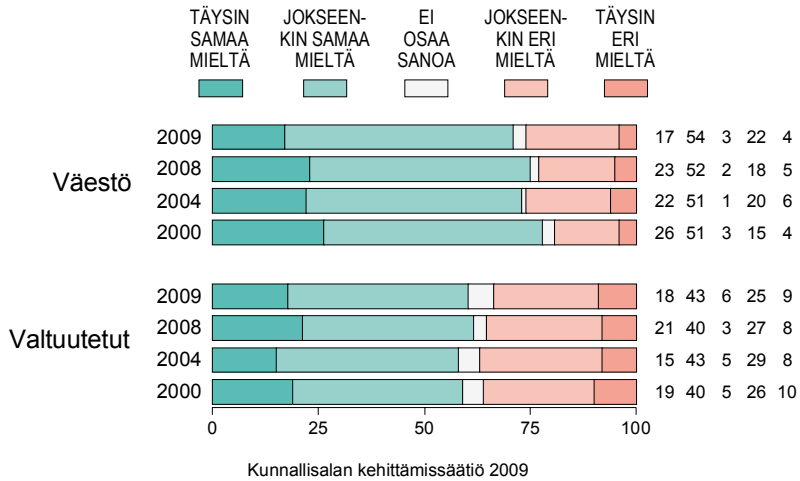
Kuvio 45. "Kunnanjohtajan ja virkamiesten pitäisi asiantuntijoina saada enemmän päätösvaltaa kunnissa" (%).

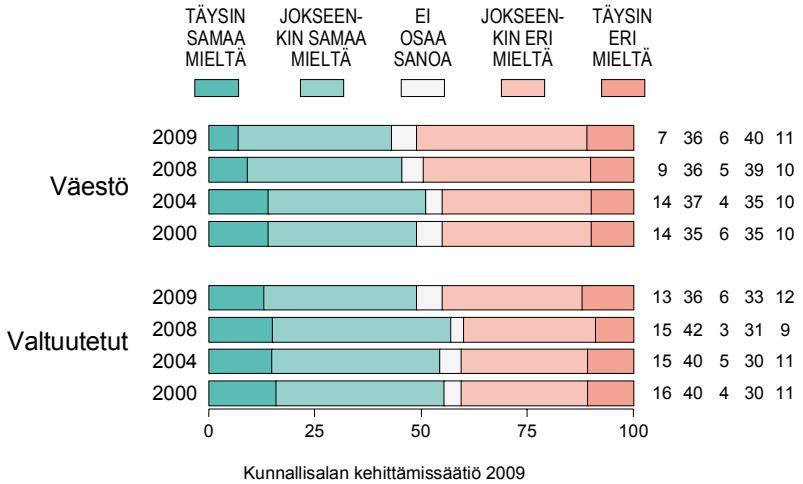
Kuvio 46. "Kunnallisten luottamustehtävien määrää pitäisi lisätä tuntuvasti ja näin tarjota kuntalaisille enemmän mahdollisuuksia osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen" (%).

Kuvio 47. "Kunnallisten kansanäänestysten nykyistä laajempi käyttö lisäisi kuntalaisten kiinnostusta kunnallisia asioita kohtaan ja halua osallistua niihin" (%).

Kuvio 48. "Kuntalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen esim. kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä" (%).

Polemia-sarjassa ovat ilmestyneet

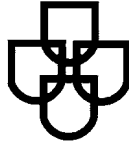
- 1 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1992
- 2 Erkki Mennola
IDEA KUNNASTA (1992)
- 3 Terho Pursiainen
KRIISIAJAN ETIIKKA (1993)
- 4 Työryhmä Kyösti Urponen (pj.), Raija Julkunen, Olli Kangas, Jorma Sipilä,
Asko Suikkanen ja Petri Kinnunen (siht.)
KASVUSTA VASTUUSEEN – sosiaalipolitiikan tulevaisuus (1993)
- 5 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1993
- 6 Pekka Ojala–Aulis Pöyhönen
LÄHEISYYSPERIAATE – hallinnon uusjako (1994)
- 7 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1994
- 8 Jorma Hämäläinen–Veikko Teikari
HENKILÖSTÖPOLITIikka PAKKORATKAISUJEN EDESSÄ (1995)
- 9 Terho Pursiainen
NOUSUKAUDEN ETIIKKA (1995)
- 10 Eero Ojanen
EIPÄJOKI
Fiktiivinen reportaasimatka mihin tahansa suomalaiseen kuntaan (1995)
- 11 Heikki Koski
KANSALAINEN, KUNTA JA KANSALAISYHTEISKUNTA (1995)
- 12 Seppo Niemelä
MUUTOSKIRJA
Rohkaisuksi murroksen maailmaan (1995)
- 13 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1995
- 14 Lauri Hautamäki
MAASEUTU ELÄÄ (1995)

- 15 Juha Kuisma–Heikki Haavisto
KAUPUNKI JA MAASEUTU
– avoliitto vai susipari (1995)
- 16 Olli Pusa
ELÄKEPOMMIN VARJOSSA (1996)
- 17 Satu Apo–Jari Ehrnrooth
MILLAISIA OLEMME?
Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista (1996)
- 18 Eira Korpinen
OPETTAJUUTTA ETSIMÄSSÄ (1996)
- 19 Erkki Pystynen
LIITOKUNTA (1996)
- 20 Martti Sinisalmi
TYÖLLISTÄMISTÄ VAI PALVELUA? (1996)
- 21 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1996
- 22 Olli Mäenpää
KUNTIEN ITSEHALLINTO EU-SUOMESSA (1997)
- 23 Tuula–Liina Varis
KRISTALLIYÖ JOENSUUN KAUPUNGINTALON TORNISSA (1997)
- 24 Terho Pursiainen
KUNNALLISTEN KÄYTÄNTÖJEN ETIIKKA
Yhteisöopin alkeet (1997)
- 25 Siv Sandberg–Krister Ståhlberg
KUNTALAISTEN KUNTA JA VALTIO (1997)
- 26 Pertti Hemánus
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja (1997)
- 27 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1997
- 28 Esko Antola
UUSI EU? (1998)
- 29 Eero Ojanen
YHTEISKUNNAN ITSEPUOLUSTUS (1998)
- 30 Pertti Kettunen
ELINKEINOPOLITIIKAN TAITO (1998)

- 31 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1998
- 32 Torsti Kivistö
JOUTILAISUUSYHTEISKUNTA (1998)
- 33 Erkki Mennola
IDEA MAAKUNNASTA (1999)
- 34 Jorma Hämäläinen
MINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 35 SINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 36 Juha Talvitie
KUNTA VAI MAAKUNTA?
Globalisaatio ja regionalismi (2000)
- 37 Juha Sihvola
YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄ
Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään (2000)
- 38 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2000
- 39 Seppo Niemelä
TULISIELU
Verkostoajan aluekehittäjä (2000)
- 40 Kauko Heuru
ITSEHALLINNON AIKA (2001)
- 41 Heikki Eskelinen
ALUEPOLITIIKKA RAUTAHÄKISSÄ (2001)
- 42 Matti Wiberg
PALUU POLITIIKKAAN (2001)
- 43 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2001
- 44 Ilkka Virtanen
YLIOPISTOJEN KOLMAS TEHTÄVÄ (2002)
- 45 Arvo Myllymäki
KUNTIEN KUJANJUOKSU (2002)
- 46 Risto Eräsaari
KUINKA TURVATON ON RIITTÄVÄN TURVALLINEN? (2002)

- 47 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2002
- 48 Pentti Arajärvi
PAREMMINVOINTIYHTEISKUNTA (2003)
- 49 Eero Uusitalo
MAASEUTU KANSAN VAI HALLINNON KÄSISSÄ? (2003)
- 50 Esko Juntunen
KUNNAN ELINKAARIHYPPY
– strateginen kehittäminen ja yhteistyö (2003)
- 51 Pekka Sauri
SUOMEN DEMOKRATISOIMINEN (2003)
- 52 Esko Aho
SATTUMA SUOSII VALMISTAUTUNUTTA (2003)
- 53 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2003
- 54 Seppo Rainisto
KUNNASTA BRÄNDI? (2004)
- 55 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2004
- 56 Markku Lehto
TAKAISIN TULEVAISUUTEEN
– valtion ja kuntien yhteinen taival (2005)
- 57 Tarmo Pukkila
IKÄVALLANKUMOUS (2005)
- 58 Matti Wiberg
VALTA KUNNASSA (2005)
- 59 Soili Keskinen
ALAISTAITO
Luottamus, sitoutuminen ja sopimus (2005)
- 60 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2005
- 61 Samuli Skurnik
OSUUSTOIMINNASTA OPPIA?
Kuntapalvelut uudessa talousmallissa (2006)

- 62 Markku Lehto
PELASTUSRENKAAN PAIKKAUS (2006)
- 63 Pasi Holm
VEROKIRJA (2006)
- 64 Matti Virén
KANSALAISEN KUNTAUUDISTUS (2006)
- 65 Markku Lehto
OI OMA KUNTANI (2006)
- 66 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2006
- 67 Peter Ekholm
POLEMIA – AJATUSPAJAKO? (2007)
- 68 Aatos Hallipelto
PARAS TUOTTAKOON!
Hyvinvointipalvelujen tulevat markkinat (2008)
- 69 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2008
- 70 KUNNON VALTUUTETUT?
Ilmapuntari 2008, osa 2
- 71 Sami Borg
HILJAA HYVÄ TULEE
Puheenvuoro äänestysprosentista ja vaaliaktiivoinnista (2008)
- 72 Matti Wiberg
HALLITSEKO HALLITUS? (2009)
- 73 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2009

Kunnallisalan kehittämissäätiö KAKS rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on näin tukea kuntien itsehallintoa ja parantaa niiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa: *Polemia-sarja*, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme *www.kaks.fi*.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Fredrikinkatu 61 A 00100 Helsinki
Asiamies	Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi, p. 0400 570 087
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi, p. 0400 815 527
Taloudenhoitaja	Anja Kirves, anja.kirves@kaks.fi, p. 0400 722 682

Tutustu kotisivuihimme (*www.kaks.fi*)!

seutukunta asukas valtuutettu
ehyt maaseutu oppiva terve
Eurooppa tasa-arvoinen älykäs

Mitkä palvelut kuuluvat kunnille? Mistä pitäisi säästää ja miten?
Miten uusien valtuutettujen kannat poikkeavat kuntalaisten
näkemyksistä? Miten kuntademokratiaa pitäisi kehittää?

Järjestyksessä 18. *Kansalaismielipide ja kunnat – Ilmapuntari*
2009 kiteyttää kansalaisten ja valtuutettujen näkemyksiä uusien
valtuustojen haasteista. Tutkimuksen on KAKS – Kunnallisalan
kehittämissäätiön toimeksiannosta toteuttanut TNS Gallup Oy.

muukalainen kaupunki hallinto
ehjä kansalainen ihminen
yliopisto tarmokas kilpailukykyinen
kehitysalue koulu demokratia
Suomi kunta vanhus
kylä identiteetti talous koti
koulutus kuntalainen maakunta
osallistuva
luova asiakas oppilas valtio
Pohjois-Suomi johtaja Etelä-Suomi